

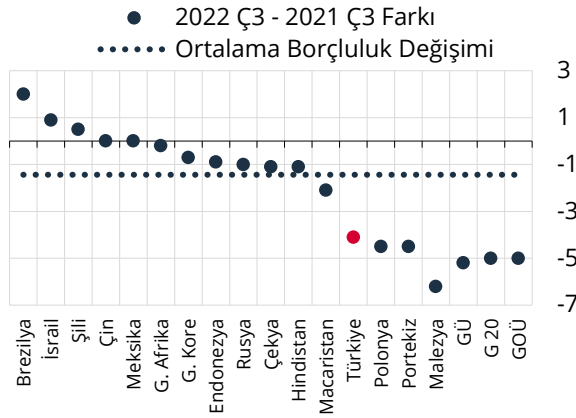
III. Finans Dışı Kesim

III.1 Hanehalkı Gelişmeleri

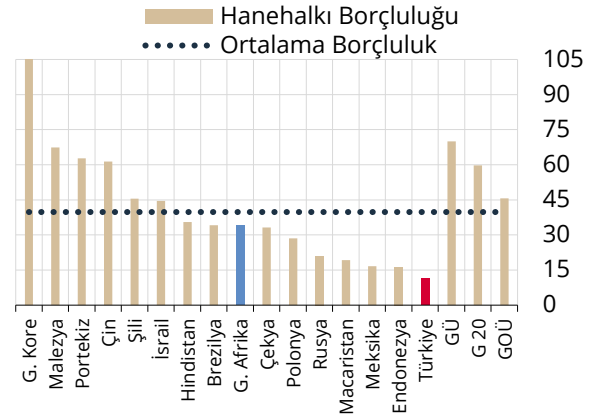
Türkiye’de hanehalkı borçluluğu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ortalamasının altındaki seyri sürdürmektedir.

Hanehalkının borçluluğundaki azalma eğilimi korunmaktadır. Türkiye’de 2021 yılı sonrasında hanehalkı borç tutarı artmasına rağmen canlı iktisadi faaliyetle birlikte GSYİH’de daha yüksek artış olmuş ve borç/GSYİH oranı belirgin gerileme kaydetmiştir. Bireysel kredilere yönelik uygulamaya alınan makroihtiyati tedbirler borçluluğun gerilemesinde etkili olmuştur (Grafik III.1.1). 2022 yılı eylül ayı itibarıyla Türkiye’de hanehalkı finansal borç / GSYİH oranı yüzde 11,3 iken, bu oran emsal ülkelerde ortalama yüzde 40’tır (Grafik III.1.2). Bireysel borçluluğun diğer ülkelere kıyasla oldukça düşük olması, hanehalkı borcu kaynaklı risklerin yönetilebilir olduğunu göstermektedir.

Grafik III.1.1: Hanehalkı Borçluluğundaki Değişim (% Puan)

Grafik III.1.2: Hanehalkı Borçluluğu (Borç/GSYİH, %)

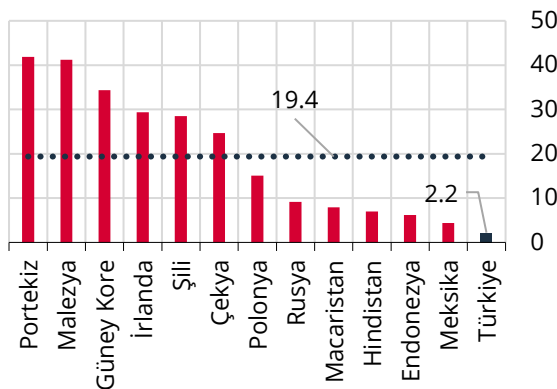

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 2022 Ç3

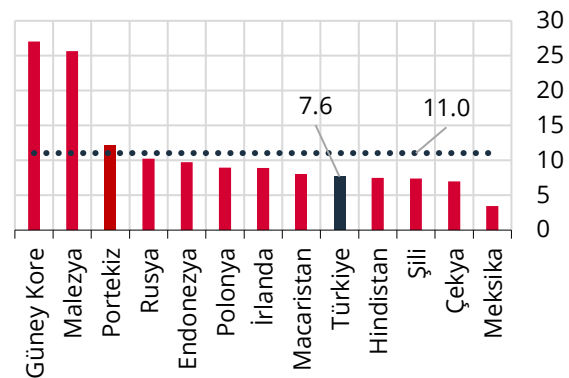
Dipnot: Hanehalkı borçluluğu (hanehalkı ve hanehalkına hizmet eden kâr amacı olmayan kuruluşların borçlanma senetleri ve kredilerinin toplamı) / GSYİH oranı olarak hesaplanmaktadır. Fark değerleri borçluluk oranının bir yıllık değişimini ifade etmektedir. Mavi ile boyalı olan ülke örneklemede medyan borçluluğa sahiptir. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir.

Grafik III.1.3: Konut Kredilerinin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

Kaynak: IMF, Global Economy

Grafik III.1.4: Konut Hariç Bireysel Kredilerin GSYİH'ye Oranı (% Oran)

Son Gözlem: 12.22

Dipnot: Oran, 2022 yılı güncel toplam konut kredisi ve konut hariç bireysel kredi bakiyesinin 2022 yıl sonu (gerçekleşme ya da projeksiyon) GSYİH'ye bölünmesiyle hesaplanmıştır. Yatay çizgiler seçili ülkelerin ortalama değerleridir. Konut hariç bireysel kredi bakiyesi; konut kredisi hariç hanehalkına kullanılan diğer tüm kredi türlerini (BKK, taşıt kredileri, öğrenci kredileri gibi) içermektedir.

Borçluğa alt kırımda bakıldığında, konut kredilerinin GSYİH'ye oranının diğer ülkeler ortalamasının oldukça altında yer aldığı, konut hariç bireysel kredilerin GSYİH'ye oranının da emsal ülke ortalamalarının altında seyrettiği görülmektedir. Türkiye'de konut kredilerinde vade imkânının daha sınırlı olması ve konut alımlarının büyük ölçüde ipoteksiz yollarla yapılmasının, söz konusu oranın diğer ülke ortalamalarının altında kalmasına neden olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.3). Türkiye'de kredi kartlarının alışverişlerde yaygın bir ödeme aracı olarak kullanılmasının konut hariç bireysel kredilerin GSYİH'ye oranının bir miktar daha yüksek kalmasında etkili olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.4).

Tablo III.1.1: Hanehalkı Finansal Yükümlülükleri

	03.22		09.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
Toplam Yükümlülükler	1154,5	13,8	1440,5	11,5	1987,9	12,1	90,4
Konut Kredisi	355,0	4,2	404,2	3,2	447,4	2,7	22,5
Taşıt Kredisi	25,4	0,3	41,9	0,3	74,4	0,5	215,1
İhtiyaç Kredisi	500,5	6,0	602,9	4,8	844,2	5,1	96,0
Bireysel Kredi Kartları	240,7	2,9	355,4	2,8	585,4	3,6	171,3
VYŞ Alacakları	32,9	0,4	36,0	0,3	36,6	0,2	3,2

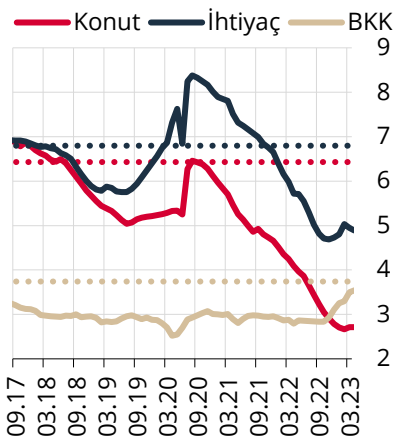
Kaynak: TCMB, BDDK, TOKİ

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir.

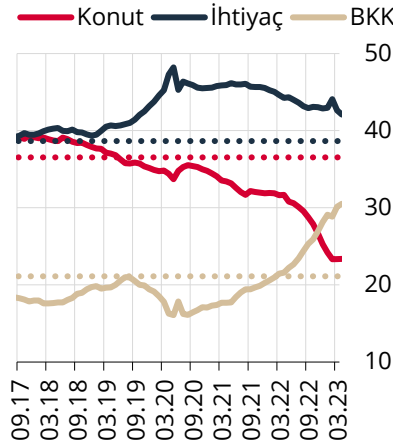
Hanehalkı finansal borcu içerisinde bir önceki Rapor dönemine göre en hızlı artışın taşıt kredisi ve bireysel kredi kartlarında gerçekleştiği görülmektedir (Tablo III.1.1).

Tüketici mal ve hizmet fiyatlarında yaşanan artışlar ve çalışan ücretlerinde yapılan güncellemeler BKK'daki hızlı artışta etkili olurken, öne çekilen talep ve yıl sonu kampanyaları da taşıt kredilerinin GSYİH'deki payını artıran diğer faktörler olmuştur. Konut ve ihtiyaç kredilerine yönelik 2022 yılı haziran ayında devreye alınan makroihtiyati tedbirlerin etkisiyle bu kredilerin GSYİH'ye oranı gerileme eğilimindedir.

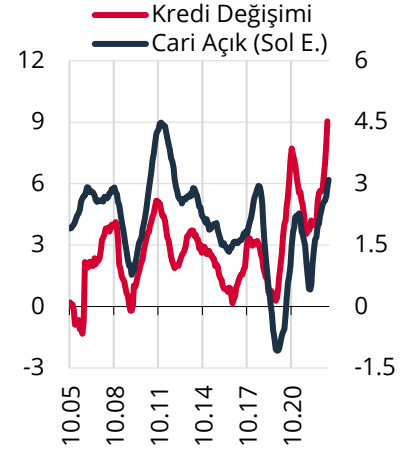
Grafik III.1.5: Hanehalkı Finansal Borçlarının GSYİH'ye Oranı (%)

Grafik III.1.6: Hanehalkı Finansal Borçlarının Dağılımı (%)

Grafik III.1.7: Bireysel Kredi ile Cari Açık İlişkisi (GSYİH %'si)

Kaynak: TCMB, BDDK, TÜİK, Yazar hesaplaması

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Yükümlülükler TGA'ları da içermektedir. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH tahmin değerleridir. Kesikli çizgiler ilgili serilerin 2012-2019 yılları ortalama değerleridir. Kredi değişimi konut ve taşıt hariç tüketici kredisi yıllık bakiye farklarının yıllık GSYİH'ye oranını ifade etmekte olup, bireysel kredi kartlarının kredilendirilen kısmı hesaplamaya dâhil edilmiştir.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri içerisinde ihtiyaç kredileri en yüksek paya sahipken, bireysel kredi kartlarının payı salgın sonrası dönemde önemli ölçüde artmıştır.

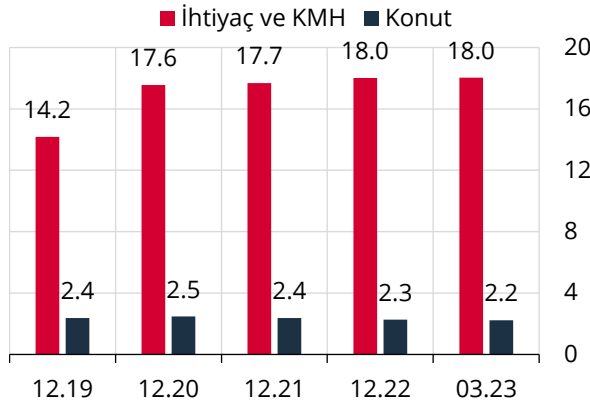
Salgın dönemindeki kampanyalı kredi kullanımlarını takip eden dönemde, ihtiyaç ve konut kredilerindeki artışın iktisadi faaliyetlerdeki artışın gerisinde kaldığı ve bu kredi türlerinin GSYİH'deki paylarının azaldığı gözlenmektedir (Grafik III.1.5). Hanehalkı yükümlülük dağılımının tarihsel gelişiminde ihtiyaç ve konut

kredilerinin 2018 yılına kadar en yüksek paya sahip olduğu ve birbirine yakın seyrettiği gözlenmektedir (Grafik III.1.6). Konut kredilerinin bireysel kredilerdeki payı 2018 yılından bu yana gerilemektedir. Buna karşılık ihtiyaç kredilerinin aldığı pay salgının başlangıcında tarihsel yüksek seviyesine ulaşırken, takip eden dönemde sınırlı bir şekilde gerilemiştir. Salgınla beraber dijital alışveriş platformlarının ve temassız ödemenin yaygınlaşmasına ilave olarak son dönemde ücret ve limit güncellemelerinin belirleyici etkisiyle BKK bakiyesinin toplam yükümlülüklerdeki payı önemli ölçüde artmıştır. Konut kredilerinin 2012-2019 döneminde ortalama yüzde 38 olan bireysel kredilerdeki payı yüzde 24'e gerilerken, aynı döneme kıyasla ihtiyaç kredisi payı 4 puan, BKK payı ise 9 puan artarak sırasıyla yüzde 44 ve yüzde 31'e ulaşmıştır. Öte yandan, bireysel kredilerin, hanehalkı mal ve hizmet talebine etkisi nedeniyle, cari dengeyle yakın bir ilişkisi bulunmaktadır (Grafik III.1.7). Bu kapsamda, ihtiyaç kredisi ve BKK kullanımlarının cari denge üzerindeki etkisi yakından takip edilmektedir.

Tüketici kredisi borcu olan kişi sayısı yatay seyrederken, bireysel kredi kullanımında sabit gelirlielerin payı artmaktadır.

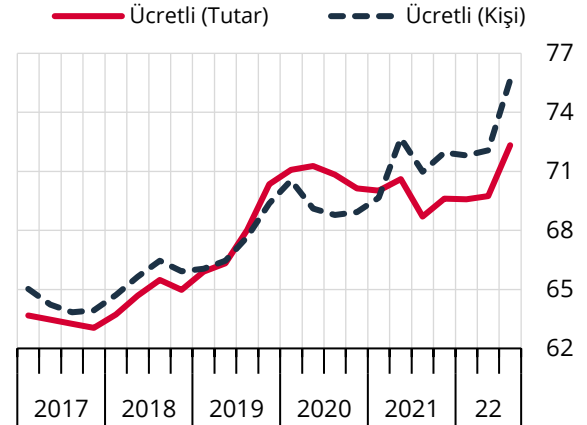
Konut ve ihtiyaç kredisi (KMH dâhil) borcu bulunan kişi sayısı, 2022 yılı sonuna göre yatay seyretmiştir (Grafik III.1.8). Bu gelişmede, ihtiyaç kredilerinde kredi tutarına göre değişen vade kısıtı uygulaması ile faiz oranlarının gelişiminin belirleyici olduğu düşünülmektedir. Konut kredilerinde devreye alınan programların mart ayından itibaren kredi kullandırılmalarına yansımaları ile birlikte konut kredi bakiyesinin ve sistemdeki borçlu kişi sayısının artabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca 2023 yılı şubat ayında kredi-değer oranlarında kullanılan tutar dilimlerinin güncellenmesinin de kredi gelişmeleri ve borcu bulunan kişi sayısı üzerinde etkilerinin gözlenebileceği beklenmektedir. Tüketici kredisi kullanımlarında ücretli çalışanların payı artmaya devam etmektedir (Grafik III.1.9). Bu gelişmede, çalışan ücretlerinde yapılan güncellemeler ve bankaların bu kesime yönelmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu oran, tarihsel olarak en yüksek seviyeye ulaşırken, tüketici kredisi kullananların çoğunluğunun, gelir oynaklığı düşük ücretli kesimden oluşması, bankacılık sistemi üzerinde hanehalkı kaynaklı kredi riskini azaltan bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Grafik III.1.8: Tüketici Kredisi Olan Kişi Sayısı (Milyon Kişi)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB Son Gözlem: 03.23
Dipnot: Bankacılık sektöründe ihtiyaç ve konut kredisi borcu bulunan tekil kişi sayısı raporlanmaktadır. İhtiyaç kredilerinde kredili mevduat hesapları (KMH) dâhildir. Sıfır bakiyesi bulunan KMH hariç tutulmuştur.

Grafik III.1.9: Tüketici Kredisi Kullananların Gelir Profili (% Pay)

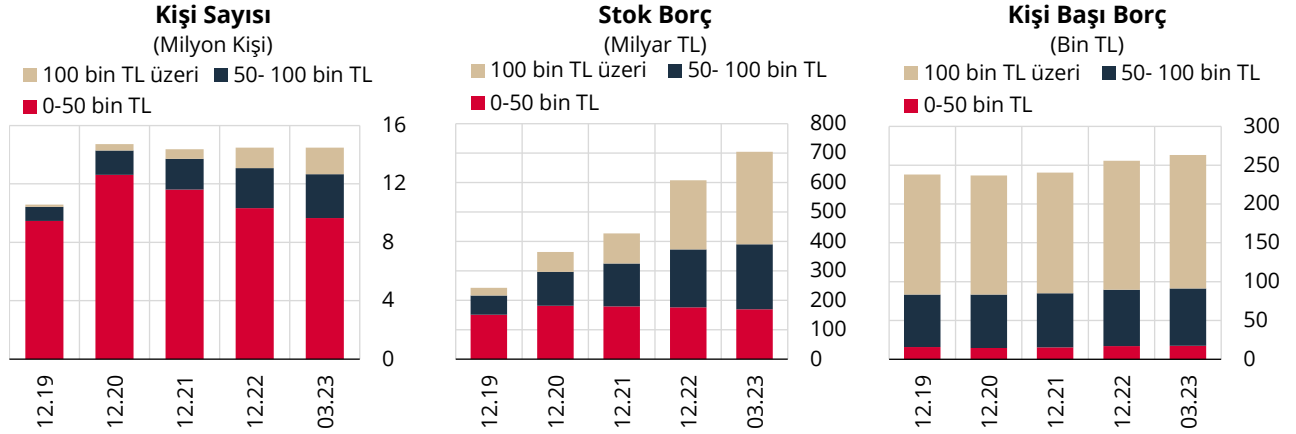
Kaynak: TBB Son Gözlem: 2022 Ç3
Dipnot: Kredi kullananlar, ücretli çalışanlar ve diğerleri olarak ayrılmış olup, ücretlilerin toplamdaki payı gösterilmektedir. Ücretli tutar-kişi payları çeyreklik akım gelişmelerdir. Tüketici kredisi, BKK hariç bireysel kredi toplamıdır. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) üyesi olan 32 bankanın verisi kullanılmıştır.

2022 yılının genelinde ve 2023 yılının ilk çeyreğinde ihtiyaç kredisi bakiyesi artarken borçlu sayısı yatay kalmıştır. Bu dönemde kişi başı borçluluk sınırlı miktarda yükseliş kaydetmiştir.

2022 yılında ihtiyaç kredisi bakiyesi, 2021 yılına göre artış göstermiş ancak bu artış enflasyon oranının altında kalmıştır (Grafik III.1.10). Diğer taraftan, ihtiyaç kredisi borcu bulunan toplam kişi sayısı yatay seyrederken tutar kırılımlarına göre farklılıklar dikkat çekmektedir. 50 bin TL üzerinde ihtiyaç kredisi borcu bulunan kişi sayısında artış, 50 bin altı sayısında ise azalış olduğu görülmektedir. İhtiyaç kredisi bakiyesinde

de benzer bir eğilim gözlenmiştir. Kişi başı borç 50 bin TL ve üzeri kredilerde görülen belirgin artış kaynaklı yükselişine devam etmiştir. 2023 yılı ilk çeyreği değerlendirildiğinde, ihtiyaç kredisinde gözlenen artışın sürükleyicisi 100 bin TL üzeri kredi borcu bulunan kesim olmuştur. Bir diğer önemli gelişme de mart ayında 70 bin TL üzeri tutardaki ihtiyaç kredilerinin, faiz oranına dayalı menkul kıymet tesisi yükümlülüğü uygulamasına dâhil edilmesidir. Söz konusu düzenlemenin yüksek montanlı kullandırmaları sınırlayabileceği değerlendirilmektedir.

Grafik III.1.10: İhtiyaç Kredisi Tutar Kırılımında Kişi Sayısı ve Stok Borç Dağılımı ile Kişi Başı Borç

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

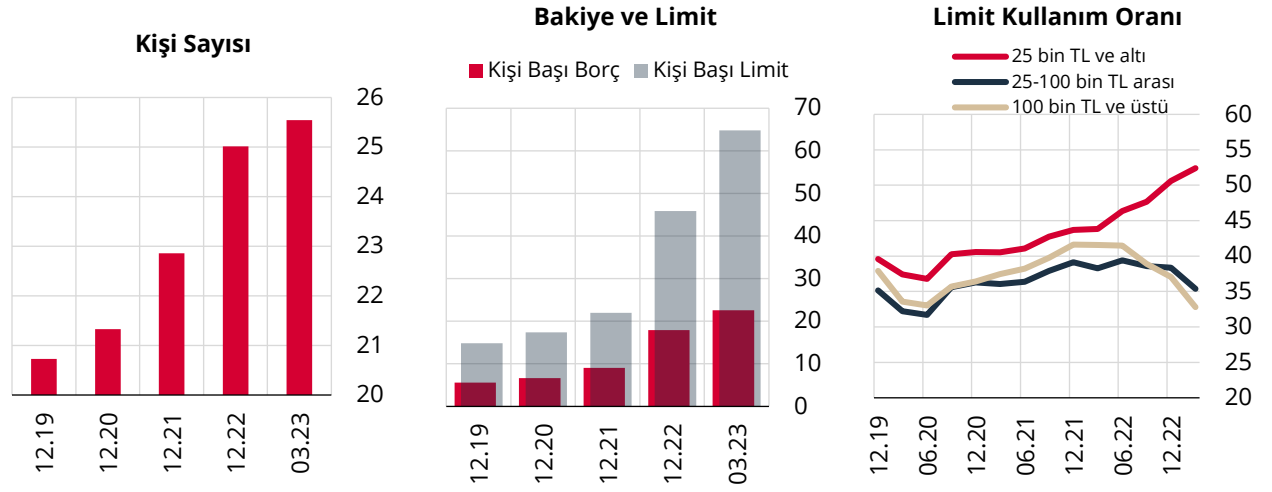
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Tutar kırılımları, birey bazında tüm bankalardaki stok ihtiyaç kredisi borç tutarlarını göstermektedir. Kişi sayısı ilgili kırılımda yer alan toplam kişi sayısıdır. KMH ve TGA'daki ihtiyaç kredileri hariçtir.

Bireysel kredi kartı kişi başı borcu artarken, limit kullanım oranlarında limit güncellemelerinin etkisi ile genel olarak bir azalış görülmektedir.

2023 yılı ilk üç ayında hem kredi kartını aktif kullanan kişi sayısında hem de kişi başı kredi kartı borcunda yükseliş eğilimi görülmüştür (Grafik III.1.11). Enflasyon gelişmeleri, faiz oranları ve bireylerin harcama motivasyonlarının bu eğilimi desteklediği değerlendirilmektedir. Diğer yandan, asgari ve diğer ücret artışlarına paralel olarak bireylerin kredi kartı limitlerinde güncelleme yapıldığı gözlenmiştir. Bu çerçevede, kişi başı limit 2022 yılında ve 2023 yılının ilk çeyreğinde belirgin bir yükseliş kaydetmiştir. Limit kullanım oranı 25 bin TL ve altı kredi kartlarında 2023 yılı mart ayında yüzde 52,4 seviyesine ulaşarak önceki Rapor dönemine göre artarken, 25 bin TL üstü limitli kartlarda -özellikle 100 bin TL ve üstü- ise önemli ölçüde gerilemiştir. Bu eğilim 2022 yılı haziran ayında başlamış ve mevcut dönemde de devam etmiştir.

Grafik III.1.11: Aktif Olarak BKK Kullanan Kişi Sayısı, Müşteri Başına Limit ve Bakiye, Limit Kullanım Oranı (Milyon Kişi, Bin TL, %)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB

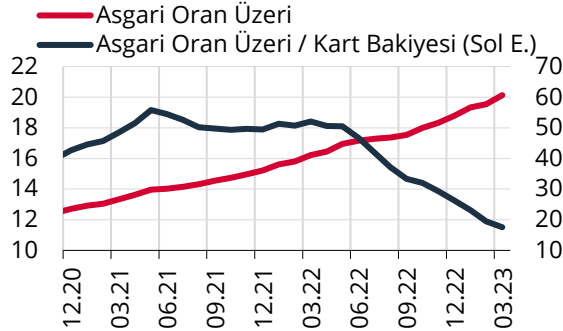
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Kredi kartı bakiyesi sıfır olan kişiler hariç tutulmuştur.

Bireylerin, kredi kartı borçlarını zamanında ödeme eğilimi iyileşmektedir.

Son Rapor döneminde BKK bakiye artışı bireysel kredi artışının sürükleyicisi olmaya devam ederken, aynı dönemde bireysel kartlarda ödenmeyen borç oranları gerilemektedir. Asgari ödeme oranı ve üzerinde ödeme yapılan kartlarda gecikmeye bırakılan borçların toplam kart bakiyesine oranı yüzde 11,5'e, asgari ödeme oranının altında ödeme yapılan kartlarda gecikmeye bırakılan borçların oranı ise yüzde 6,5'e kadar gerilemiştir (Grafik III.1.12 ve Grafik III.1.13). Bu gelişmeler bireysel kredi borçluluğundaki olumlu görünümü desteklemektedir.

Grafik III.1.12: Bireysel Kartlarda Gecikmeye Bırakılan Borç (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

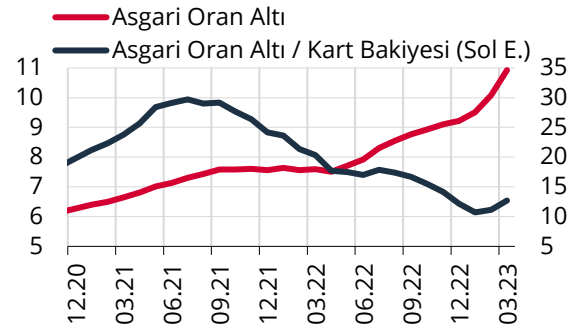

Kaynak: BDDK

Son Gözlem: 03.23

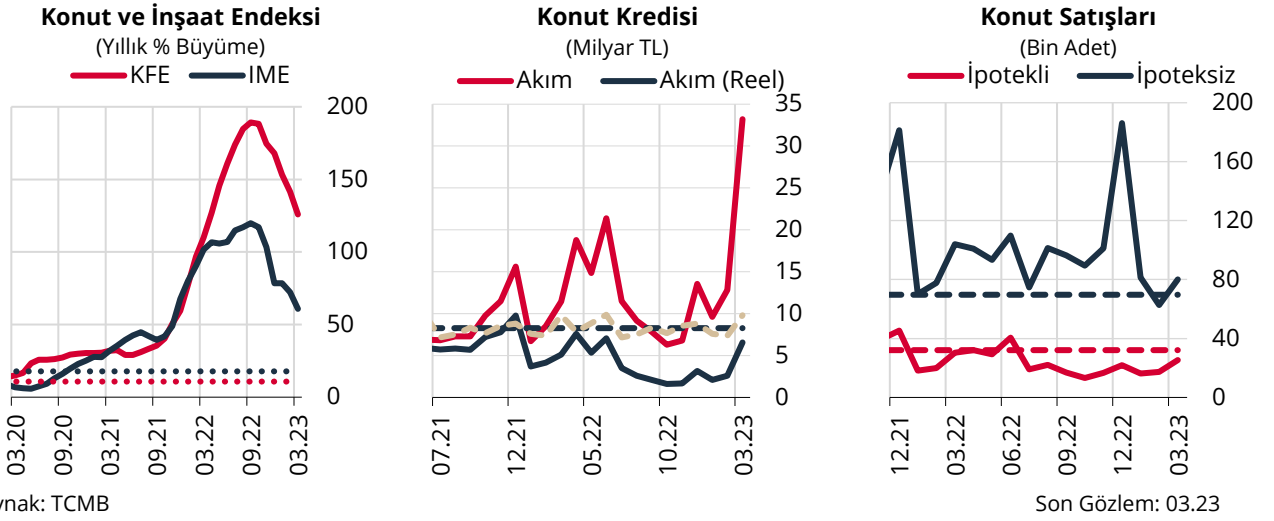
Dipnot: "Asgari Oran Üzeri", asgari ödeme oranı ve üzerinde ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu; "Asgari Oran Altı", asgari ödeme oranı altında ödemesi yapılan BKK'larda ödenmeyen toplam borcu ifade etmektedir.

Grafik III.1.13: Bireysel Kartlarda Gecikmeye Bırakılan Borç (Milyar TL, %, 3 Aylık HO)

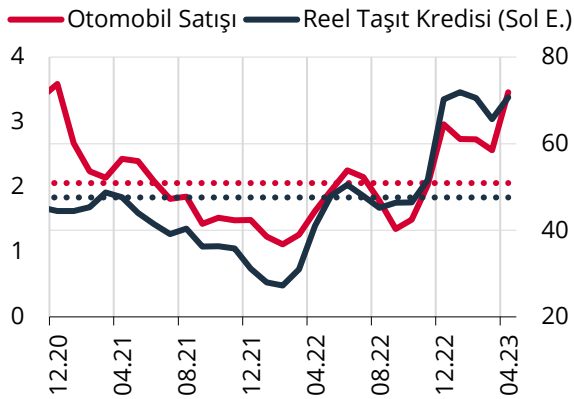

Konut kredisi kullanımları tarihsel ortalamasının altında seyir izlerken, konut satışları ağırlıklı olarak ipoteksiz satışlar olarak gerçekleşmektedir.

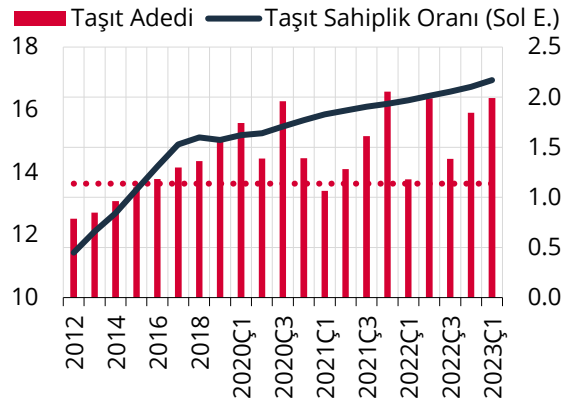
2022 yılında ayırmaya başlayan konut fiyatları ve inşaat maliyetleri, 2022 yılı son çeyreği itibarıyla konut fiyatlarındaki artışın ivme kaybetmesiyle birbirine yakınsamaya başlamıştır. Konut fiyatlarının gelmiş olduğu mevcut seviye, kamu bankalarının uzun vadeli ve düşük maliyetli kredi kullandırmalarında görülen azalma ve 2022 yılı haziran ayında uygulamaya konulan makroihtiyati önlemlerin etkisiyle konut kredisi kullanımları oldukça yavaş seyrederken, mart ayında kampanyalı kredi kullandırmalarının etkisiyle bir miktar hareketlenmiştir. Buna bağlı olarak ipotekli konut satışları, mart ayındaki kredi kullanımlarıyla beraber bir miktar artmasına karşın, 2022 yılı ikinci yarısından bu yana dönemsel ortalamasının altında zayıf bir görünüm sergilemektedir (Grafik III.1.14).

Grafik III.1.14: Konut Kredisi, Satışı ve Fiyat Gelişmeleri**2021 yılında zayıf bir görünüme sahip olan taşıt kredisi kullanımları ve otomobil satışları 2022 yılı son çeyreğinden itibaren hareketlenmiştir.**

Taşıt kredisi kullanımları ve birinci el otomobil satışları tarihsel ortalamasının oldukça üzerinde seyretmektedir (Grafik III.1.15). Salgının tedarik zincirleri üzerindeki olumsuz etkisinin ve küresel çip sorununun büyük ölçüde giderilmesinin bu gelişmede etkili olduğu değerlendirilmektedir. Öte yandan, birinci el otomobillere olan yüksek talep, canlı seyreden kredi kullanımı ve satışlar üzerinde belirleyici olan bir diğer unsur olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, 2023 yılı itibarıyla yerli otomobil üretiminin başlamasının önümüzdeki yıllarda birinci el otomobil satışlarına ilave canlılık kazandırabileceği değerlendirilmektedir. Devri yapılan taşıt adetleri, ikinci el taşıt piyasasının dönemsel ortalamaya kıyasla hareketli olduğunu işaret etmektedir (Grafik III.1.16).

Grafik III.1.15: Taşıt Kredisi ve Birinci El Otomobil Satışları (Bin Adet, Milyar TL, 3 Aylık HO)

Dipnot: Banka ve finansman şirketleri aylık akım taşıt kredileri ile birinci el otomobil satışları kullanılmıştır. Reelleştirme TÜFE'deki taşıt fiyatlarına yönelik alt endeksle yapılmıştır. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları ortalama reel taşıt kredisi kullandırmını ve otomobil satışlarını göstermektedir.

Grafik III.1.16: Devri Yapılan Taşıt Adeti ve Taşıt Sahiplik Oranı (Milyon Adet, %)

Dipnot: Devri yapılan taşıt, noterler aracılığı ile bir veya daha fazla el değiştiren araçları ifade etmektedir. Devri yapılan otomobil adetlerinin çeyreklik toplamı gösterilmiştir. Kesikli çizgiler 2012-2019 yılları arası çeyreklik dönemlerde ortalama devri yapılan 1,1 milyonluk taşıt sayısını göstermektedir. Taşıt sahiplik oranı, trafiğe kayıtlı otomobil sayısının nüfusa oranıdır.

Hanehalkının finansal varlık kompozisyonunda TL cinsi varlıkların ve mevduat dışı finansal araçların ağırlığı artmaya devam etmektedir.

Hanehalkı finansal varlıklarındaki artışta TL cinsi varlıkların büyümesi belirleyici olmuştur. Buna bağlı olarak, hanehalkı finansal varlıkları içerisinde TL varlıkların payı artmaya devam etmektedir (Tablo III.1.2). Bu dönemde, TL tasarruf mevduat bakiyesinin, hisse senedi ve fon yatırımlarının GSYİH'ye oranının arttığı görülmektedir. Bankaların mevduatta liralasma hedefini gerçekleştirme motivasyonları, cazip TL mevduat getirileri ve KKM ürünlerine yönelik talep TL tasarruf mevduatının artmasında ve YP tasarruf mevduatının azalmasında önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

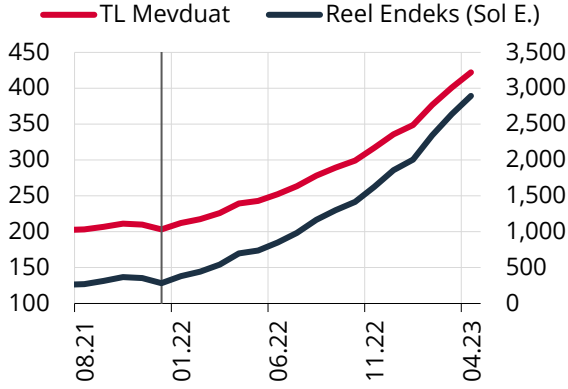
Tablo III.1.2: Hanehalkı Finansal Varlıkları

	03.22		09.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
Toplam Varlıklar	4.332,3	51,8	5.635,9	45,0	7.134,2	43,3	60,2
TL Tasarruf Mevduatı	1.248,6	14,9	1.894,9	15,1	3.010,0	18,3	152,3
YP Tasarruf Mevduatı	1.615,9	19,3	1.889,6	15,1	1.554,0	9,4	-32,4
- (Milyar ABD doları)	110,3		102,1		81,1		
Kıymetli Maden Deposu	441,2	5,3	475,1	3,8	572,2	3,5	45,1
- (Milyar ABD doları)	30,1		25,7		29,9		
Tahvil ve Bonolar	107,3	1,3	151,5	1,2	189,9	1,2	57,2
Yatırım Fonları	479,6	5,7	602,4	4,8	886,8	5,4	116,7
Emeklilik Yat. Fon.	250,6	3,0	308,6	2,5	401,7	2,4	69,5
Diğer Yat. Fon.	229,0	2,7	293,8	2,3	485,0	2,9	172,6
Hisse Senedi	344,3	4,1	537,4	4,3	857,7	5,2	154,7
Repo	7,0	0,1	9,1	0,1	11,8	0,1	70,6
Dolaşımdaki Para	88,4	1,1	76,0	0,6	51,8	0,3	-53,5

Kaynak: TCMB, MKK, EGM

Dipnot: Ay sonu kuru kullanılmıştır. Emeklilik yatırım fonları katılımcıların BES ve Otomatik Katılım Sistemi'ndeki devlet katkısı hariç toplam fonlarını ifade etmektedir. Mevduat verisi, yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. 2023 yılı 1. çeyrek GSYİH verisi tahmini değerdir.

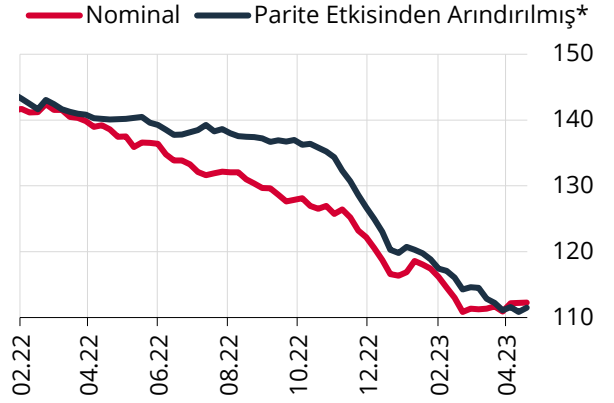
Bu Rapor döneminde, hanehalkı TL mevduat bakiyesi belirgin şekilde artmaya devam etmiştir (Grafik III.1.17). Hanehalkının, tasarruflarını YP mevduattan KKM'ye yöneltmelerinin bu gelişmede önemli rol oynadığı değerlendirilmektedir. Nitekim, bahse konu dönemde hanehalkının YP mevduatındaki düşüş eğilimi devam etmektedir (Grafik III.1.18). Enflasyon ve enflasyon beklentilerinde iyileşmenin sürmesi ile hanehalkı portföy tercihlerinin TL mevduat yönünde güçlenerek devam etmesi ve hanehalkı varlıklarında liralışmanın kuvvetlenmesi öngörülmektedir.

Grafik III.1.17: TL Mevduat (Milyar TL, Endeks 12.2020=100)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: TL mevduat yurt içinde yerleşik gerçek kişilerin mevduatıdır. Reel endeks, aylık mevduat değişiminin TÜFE'den arındırılmasıyla elde edilmiştir. Dikey çizgi, 2021 yılı aralık ayında yaşanan kur hareketine işaret etmektedir.

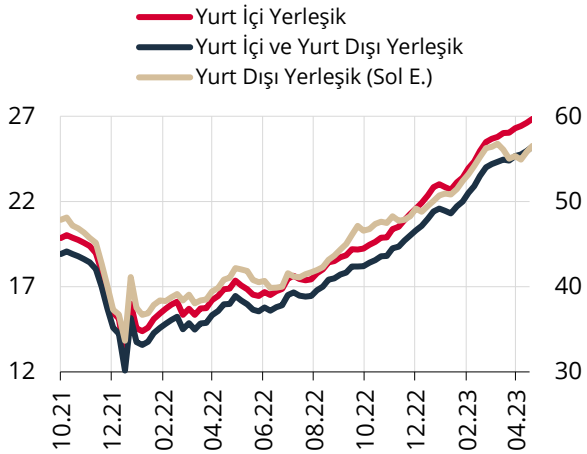
Grafik III.1.18: YP Mevduat (Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: YP mevduat, yurt içi gerçek kişilerin kıymetli maden hesapları dâhil mevduatıdır. Parite etkisinden arındırılmış* seride döviz kurları arasında paritenin sabit kaldığı varsayılmıştır.

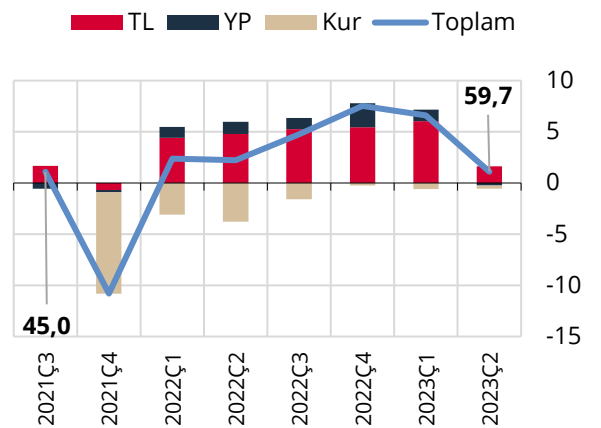
Hanehalkının TL ve YP mevduat tercihlerindeki gelişmeler sonucunda liralasma oranındaki artış devam etmektedir (Grafik III.1.19). Yurt içi yerleşik gerçek kişilerde mevduat liralasma oranı yüzde 59,7'ye yükselirken, bankaların mevduatta liralasma hedefini gerçekleştirme yönündeki artan motivasyonları artış eğiliminin devam edebileceğini işaret etmektedir. Liralasma oranındaki artışta, KKM hesapları ile desteklenen TL mevduat artışı belirleyici olurken, YP mevduattaki azalış ve döviz kurundaki istikrarlı seyrin de önemli olduğu değerlendirilmektedir (Grafik III.1.20). 2022 yılı 3. çeyreğinden sonra tasarruf mevduatındaki liralasma oranı 20 puan artmıştır. Bu artışta TL mevduat artışı 18,4 puan, YP mevduat azalışı 4,3 puan katkı sağlamıştır. Öte yandan, bahse konu dönemde kurdaki değer kaybının liralasma oranında 2,7 puan gibi görece sınırlı bir azalışa yol açtığı görülmektedir. 2022 yılı geneline bakıldığında ise KKM ürününün devreye alınması sonrası liralasma oranındaki artışın temel belirleyicisinin TL mevduat tercihi olduğu, kur kaynaklı YP mevduat bakiye artışının yukarı yönlü etkisinin ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Grafik III.1.19: Hanehalkı Liralasma Oranı (%)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 04.23

Dipnot: Gerçek kişilerdeki TL mevduatın toplam mevduattaki payı gösterilmektedir.

Grafik III.1.20: Liralasma Oranındaki Değişimin Kaynakları (Puan)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 2023Ç2

Dipnot: Grafikte "YP" ve "TL" mevduat değişimi ile "Kur" hareketlerinin liralasma oranı üzerindeki "Toplam" etkisi gösterilmektedir. Grafik üzerindeki değerler ilgili dönemlerdeki yurt içi yerleşik gerçek kişilerde liralasma oranıdır. 2023Ç2 yalnızca nisan ayı verisidir.

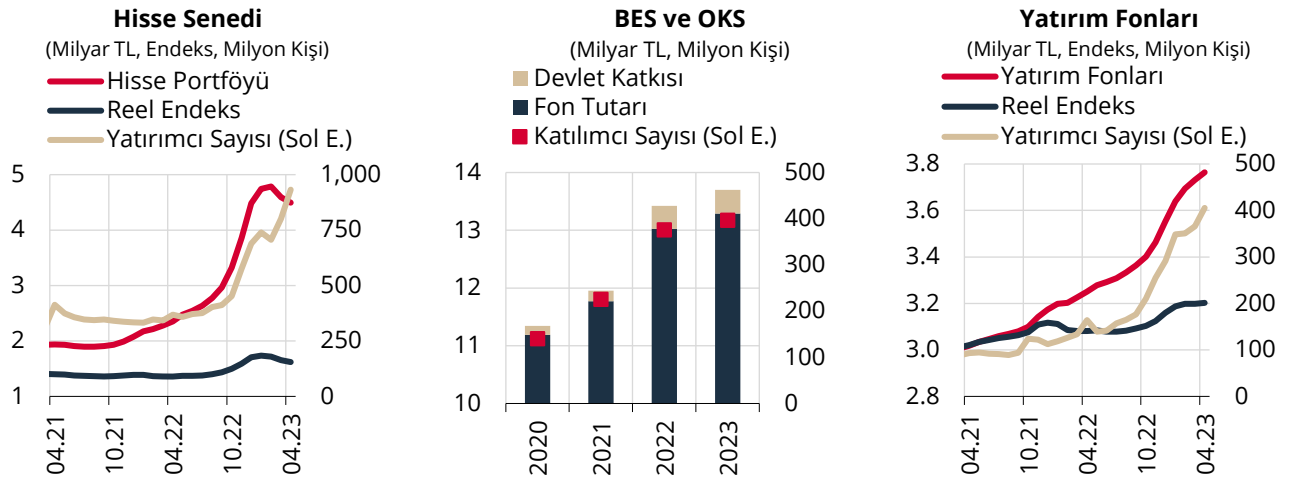
Hanehalkı kesimi hisse senedi ve yatırım fonu gibi mevduat dışı finansal varlıklara yatırımlarını artırarak tasarruflarını çeşitlendirmektedir.

Hanehalkının hisse senedi piyasası tercihi 2022 yılı boyunca güçlü seyrederken, hisse senedi yatırımcı sayısı 2023 yılı nisan ayında başında 4,7 milyon kişiye, portföy tutarı ise yaklaşık 900 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu Rapor döneminde fiyat etkisinden arındırılmış hisse senedi endeks değerleri, son aylarda bir miktar gerilemekle birlikte, hisse senedi portföyünde reel olarak değer artışı yaşandığını göstermektedir.

Hanehalkının önemli varlık kalemlerinden biri olan bireysel emeklilik ve otomatik katılım sistemlerindeki (BES ve OKS) fonlar ılımlı bir yükseliş sergilemektedir. Benzer şekilde, emeklilik sistemindeki katılımcı sayısı bu Rapor döneminde 13 milyon kişiyi aşmıştır. 2023 yılı ikinci yarısında yürürlüğe girecek düzenlemeyle, bireyler emeklilik sistemindeki birikimlerini teminat göstererek daha düşük maliyetli krediye erişim imkânı elde edebilmektedir. Bu düzenlemeyle, orta ve uzun vadede bireylerin emeklilik sistemine olan katılımının artması öngörülmektedir. Hanehalkı kesiminin tasarruflarını uzun dönemli araçlarda biriktirme alışkanlığı kazanmasının finansal istikrara katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Hanehalkının elinde bulunan yatırım fonları artmaya devam ederken, yatırımcı sayısı da 2023 yılı nisan ayı itibarıyla 3,6 milyon kişiye ulaşmıştır. Hisse senedi piyasasına benzer şekilde, yatırım fonlarının fiyat etkisinden arındırılmasıyla elde edilen reel endeksin de artış eğiliminde olduğu görülmektedir (Grafik III.1.21).

Grafik III.1.21: Hanehalkı Mevduat Dışı Varlık Gelişmeleri

Kaynak: MKK, BİST, EGM

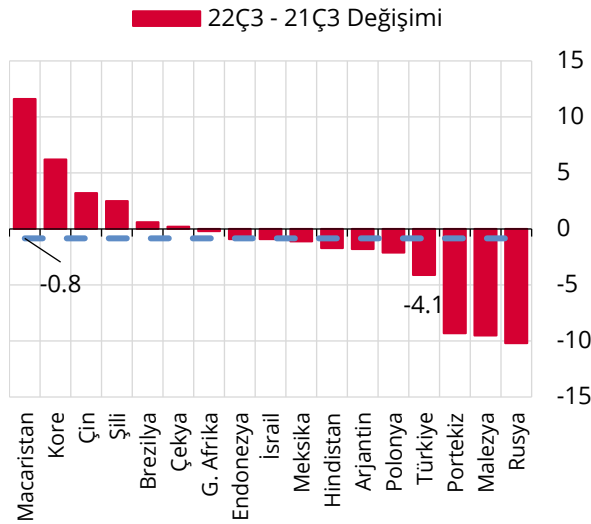
Dipnot: Hisse senedi ve yatırım fonlarında reel endeks TÜFE'den arındırılarak elde edilmiş olup 2021 yılı ocak ayı 100'e endekslenmiştir. BES ve OKS toplulaştırılmış verisini vermekte olup, katılımcı sayısı tekilleştirilmiştir. Hisse senedi ve yatırım fonları 3 aylık HO'dur.

III.2 Reel Sektör Gelişmeleri

Reel sektör firmalarının finansal borçluluğu emsal ülkelere benzer şekilde gerilemektedir.

2021 yılında gevşetilen salgın tedbirlerinin ardından canlanan iktisadi faaliyetle beraber küresel ölçekte reel sektör borçluluğu (Finansal Borç/GSYİH) azalmaktadır. Reel sektörün borçluluğundaki düşüş eğilimi 2022 yılı boyunca devam etmiştir. Söz konusu dönemde, Türkiye’de reel sektörün finansal borçluluk oranındaki düşüş 4,1 yüzde puan ile emsal ülkeler ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.1). Finansal Borç/GSYİH oranı bu gerileme ile birlikte yüzde 60,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Türkiye’de reel sektörün YP borcunun GSYİH’ye oranındaki gerileme devam etmektedir (Grafik III.2.2).

Grafik III.2.1: Reel Sektör Borç/GSYİH Oranındaki Değişim (%)

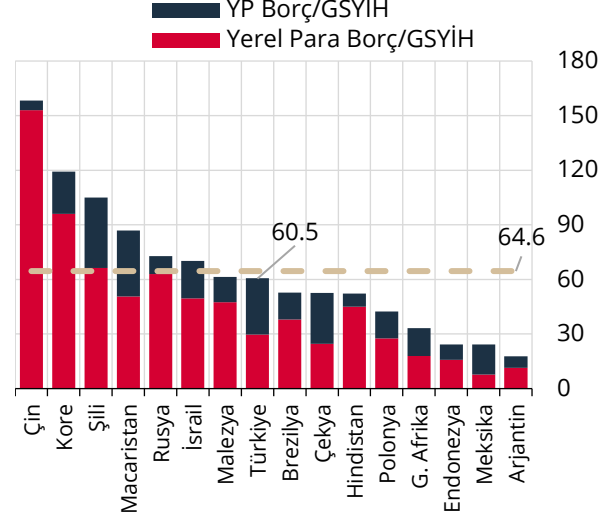

Kaynak: BIS

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Toplam finansal borç tanımı firmaların yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler ile tahvil ihraçlarının yanı sıra canlı ve donuk kredi alacakları ile kredi faiz reeskontlarını içermektedir. Grafikteki ülkeler 2022Ç3-2021Ç3 farkına göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Mavi kesikli çizgi 2022Ç3-2021Ç3 farklarının ortalamasını ifade etmektedir.

Grafik III.2.2: Reel Sektör Borç/GSYİH Oranı (%)

Kaynak: BIS, IIF

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Yerel ve yabancı para cinsinden borç dağılımları baz alınarak hesaplanmıştır. Grafikteki ülkeler 2022 Ç3 Toplam Borç/GSYİH oranlarına göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. 2022 Ç3 dönemine ait emsal ülkelerin borçluluk ortalaması kesikli çizgi ile gösterilmiştir. IIF verilerine göre Portekiz gelişmiş ülke olarak sayıldığından dolayı emsal ülkeler kümesine Portekiz dâhil edilmemiştir.

Reel sektör ağırlıklı olarak TL cinsinden borçlanmaya devam ederken, borç kompozisyonunda YP'nin payı azalmaktadır.

Yurt içi ve yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin ve yurt dışında ihraç edilen tahvil tutarının GSYİH içerisindeki payında kayda değer bir düşüş eğilimi görülmektedir (Tablo III.2.1). 2021 yıl sonunda yurt içi bankalardan kullanılan kredilerin milli gelirdeki payı yüzde 22,2 iken, mevcut ocak döneminde yüzde 20,7'ye gerilemiştir. Aynı dönemde yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin GSYİH içerisindeki payı yüzde 6,9 azalmıştır. Mevcut Rapor döneminde yurt içi banka, banka dışı finansal kuruluş ve ihraçlar kanalıyla sağlanan finansmanın milli gelirdeki payı yüzde 35,1 iken, yurt dışı bankalardan kullanılan kredilerin payı yüzde 12,2 ile sınırlı kalmıştır. Yurt içi bankalarca kullanılan kredilerde YP kredi miktarı YP cinsinden azalmış olup, yurt dışı bankalardan kullanılan YP krediler ise ılımlı artmıştır.

Tablo III.2.1: Reel Sektörün Finansal Yükümlülükleri (Milyar TL)

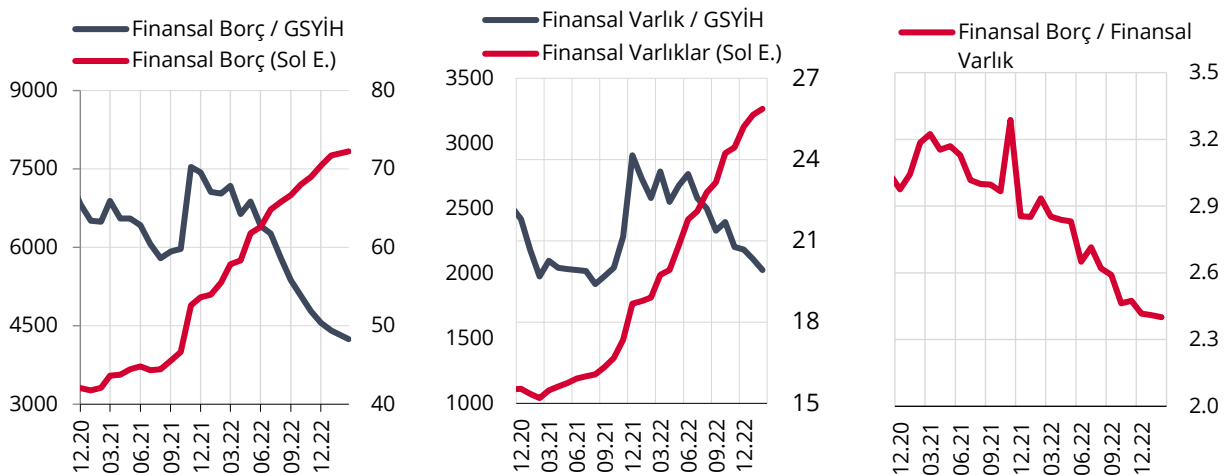
	12.21		09.22		02.23		Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	Milyar TL	GSYİH'ye Oranı	
I. Yurt İçi Kredileri (i+ii)	3549,2	49,0	4941,2	39,4	5689,4	35,1	32,6
i. TL	1715,2	23,7	2847,5	22,7	3608,9	22,3	60,6
A.Banka	1606,8	22,2	2687,2	21,4	3352,0	20,7	55,6
B.BDFK	89,0	1,2	126,7	1,0	190,8	1,2	127,0
C.İhraçlar	19,4	0,3	33,6	0,3	66,1	0,4	286,4
ii. YP (DEK dâhil)	1834,0	25,3	2093,7	16,7	2080,4	12,8	-1,3
<i>ABD Doları Karşılığı (A+B+C)</i>	<i>137,6</i>	<i>1,9</i>	<i>113,1</i>	<i>0,9</i>	<i>110,3</i>	<i>0,7</i>	<i>-4,8</i>
A.Banka	131,5	1,8	112,0	0,9	104,9	0,6	-12,3
B.BDFK	5,4	0,1	4,5	0,0	4,7	0,0	10,9
C.TMSF'ye Devrolunan Takipli Krediler	0,7	0,0	0,7	0,0	0,7	0,0	0,0
II. Yurt Dışı Kredileri	1370,3	18,9	1876,1	15,0	1973,7	12,2	10,7
<i>ABD Doları Karşılığı</i>	<i>102,8</i>	<i>1,4</i>	<i>101,3</i>	<i>0,8</i>	<i>104,6</i>	<i>0,6</i>	<i>6,7</i>
III. Yurt Dışında İhraç Edilen Tahvil Tutarı	123,8	1,7	179,3	1,4	174,4	1,1	-5,3
<i>ABD Doları Karşılığı</i>	<i>9,3</i>	<i>.</i>	<i>9,7</i>	<i>.</i>	<i>9,2</i>	<i>.</i>	<i>-9,0</i>
Finansal Borç Toplamı (I+II+III)	5043,3	.	6996,6	.	7837,5	.	25,5
<i>Bilgi İçin: Toplam YP Krediler (Milyar USD)</i>	<i>1521,3</i>	<i>.</i>	<i>226,2</i>	<i>.</i>	<i>228,4</i>	<i>.</i>	<i>1,9</i>
Finansal Borç/GSYİH (%)	69,6	.	55,8	.	48,3	.	-7,5

Kaynak: TCMB, BDDK

Son Gözlem: 02.23

Dipnot: Oran sütunu, ilgili kalemin GSYİH'ye oranını göstermektedir. Son sütun 09.22 – 02.23 tarihleri arasındaki 6 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Finansal Borç/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır.

Grafik III.2.3: Reel Sektörün Finansal Borç ve Varlık Gelişimi (Oran, Milyar TL)

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 02.23

Dipnot: Finansal yükümlülükler reel sektörün yurt içi ve yurt dışından kullandığı krediler, leasing, faktöring borçları ve tahvil ihraçlarını içermektedir. Finansal varlıklar TL ve YP mevduatı ve menkul kıymetleri içermekte olup, yurt dışına doğrudan sermaye yatırımları ve ihracat alacakları dâhil edilmemiştir. Aylık frekansta yıllık GSYİH değerleri TCMB tarafından hesaplanmıştır. Son gözlem GSYİH verisi TCMB tahminidir. Hesaplamalarda ay sonu döviz alış kuru kullanılmıştır.

Reel sektör finansal borç/varlık oranı son 10 yılın en düşük seviyesine ulaşmıştır.

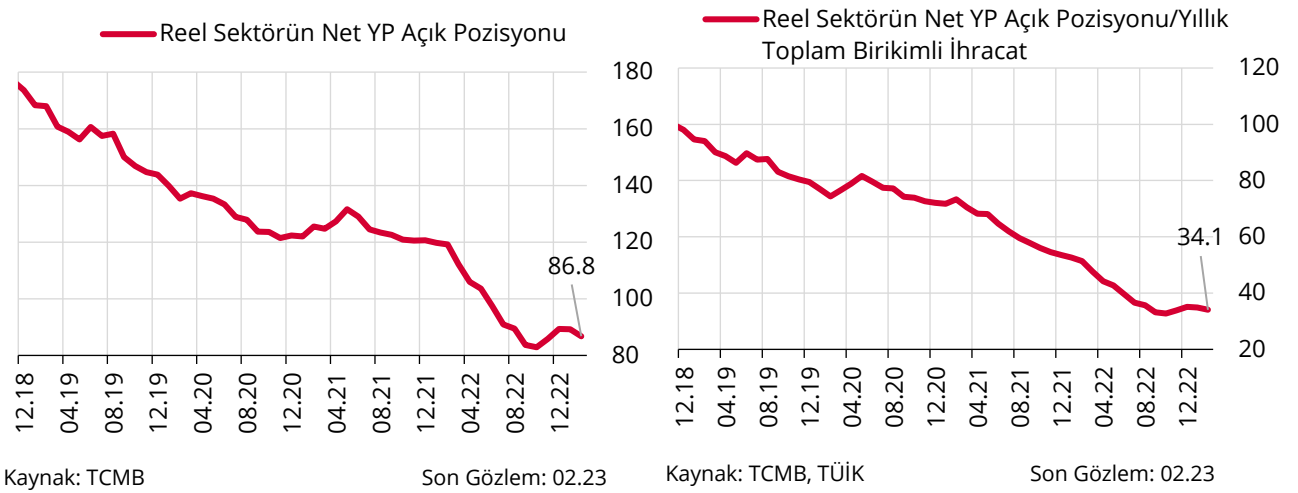
2022 yılında güçlü TL kredi büyümesine karşın, YP kredilerdeki yavaşlamanın ve güçlü iktisadi faaliyetin etkisiyle reel sektör borcunun GSYİH'ye oranı gerilemiştir. Reel sektörün finansal varlıklarının GSYİH'ye oranı, artan kârlılık ve firma varlıklarının değerlendirilmesine rağmen güçlü iktisadi faaliyete bağlı olarak yataya yakın seyir izlemiştir. Reel sektör varlıklarındaki artışın finansal borç gelişimine nispeten güçlü kalması sonucunda reel sektörün finansal borç/finansal varlık oranındaki gerileme devam etmiştir (Grafik III.2.3)

Reel sektörün yurt içi YP kredilerini kapatma eğilimi devam ederken, net YP pozisyonundaki ve diğer YP borç göstergelerindeki olumlu seyir korunmuştur.

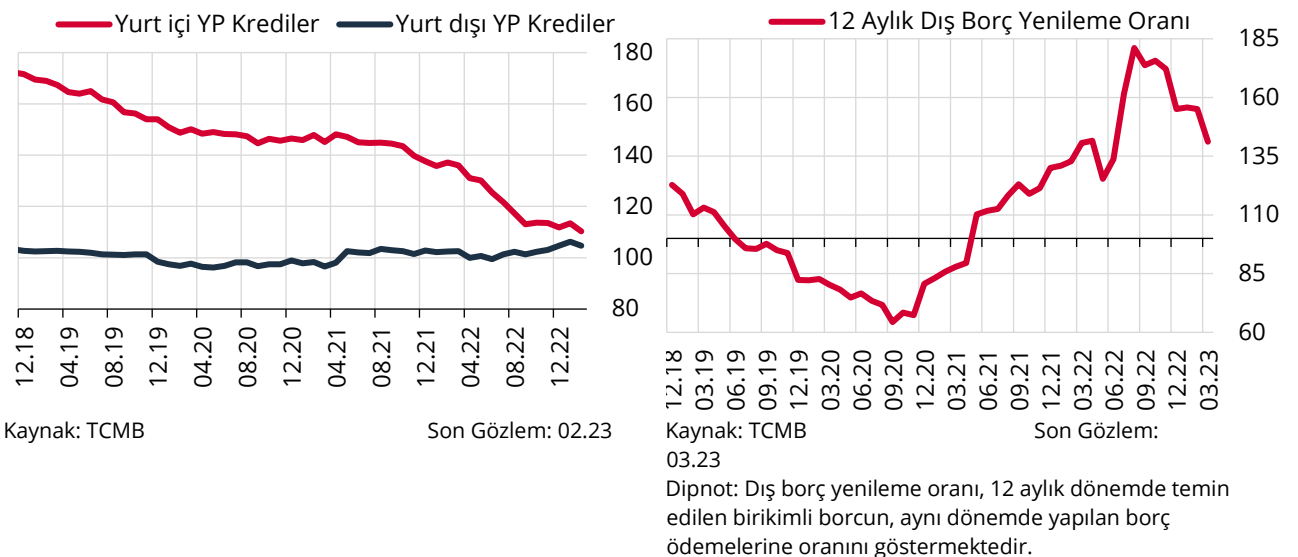
Reel sektörün net döviz açık pozisyonundaki iyileşme bir miktar hız kesse de, net döviz pozisyonu 2021 yıl sonundan itibaren 33 milyar ABD doları azalarak 2023 yılı şubat ayında 86,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir (Grafik III.2.4). Bu dönemde, net döviz açık pozisyonunun yıllık toplam ihracat gelirlerine oranı da yüzde 40'ın altındaki seyrini korumuştur. Reel sektör firmalarının yurt içi kaynaklı YP borcu, 2022 yıl başından itibaren 27 milyar ABD doları azalırken, yurt dışı kaynaklı YP borcu 2022 yılı ikinci çeyreğinden sonra ılımlı artış sergilemiştir (Grafik III.2.5).

Firmaların dış borç yenileme oranı 2022 yılı ağustos ayından sonra düşüş eğilimine girmiş olmakla birlikte, yüzde 135'in üzerindeki seviyesini korumaktadır (Grafik III.2.5). Bu durum, küresel belirsizliklerin yoğun olduğu ve likidite koşullarının sıkılaştığı bir konjonktürde reel sektörün dış finansmana erişim koşullarının güçlü olduğunu göstermektedir.

Grafik III.2.4: Reel Sektörün YP Borçluluk Göstergeleri (Milyar ABD Doları, %)

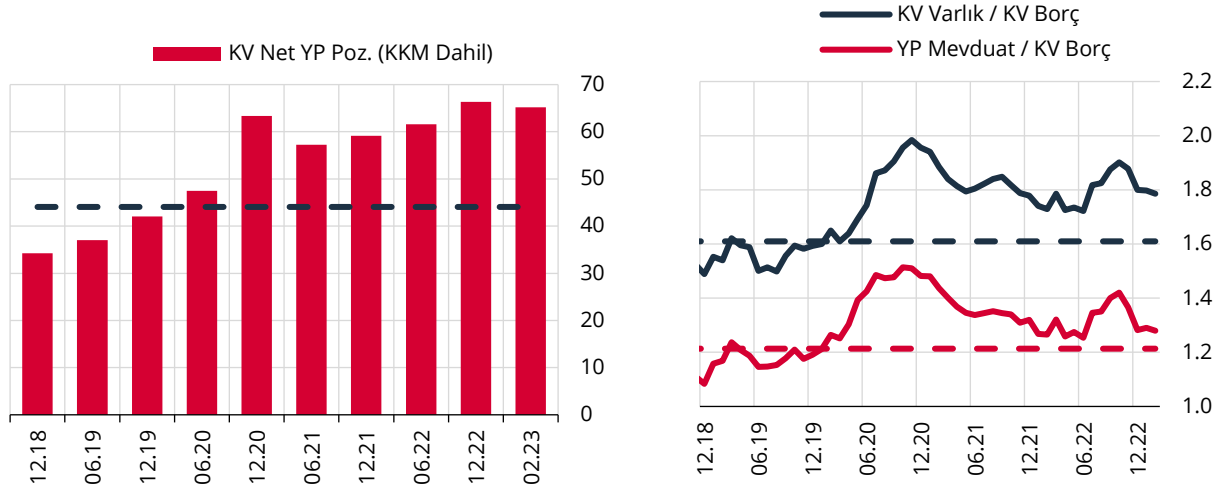
Grafik III.2.5: Reel Sektörün YP Krediler ve Borç Yenileme Göstergeleri (Milyar ABD Doları, %)

Reel sektörün genel YP pozisyonundaki iyileşmeye ilave olarak kısa vadeli YP pozisyonundaki olumlu görünüm devam etmektedir.

2019 yılı sonrasında artmaya başlayan kısa vadeli YP pozisyon fazlası 2022 yılının ikinci yarısında yaklaşık 70 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Reel sektör firmaları 2018 yılından itibaren YP borçlarını kapatma eğiliminde olmalarına karşın YP likidite tamponları güçlü kalmaya devam etmiştir. Firmaların kısa vadeli varlıklarının kısa vadeli borçlarını karşılama oranı tarihsel ortalamasının oldukça üzerindedir (Grafik III.2.6).

Grafik III.2.6: Reel Sektörün Kur Riskine İlişkin Göstergeler (Milyar ABD Doları, Oran)

Kaynak: TCMB

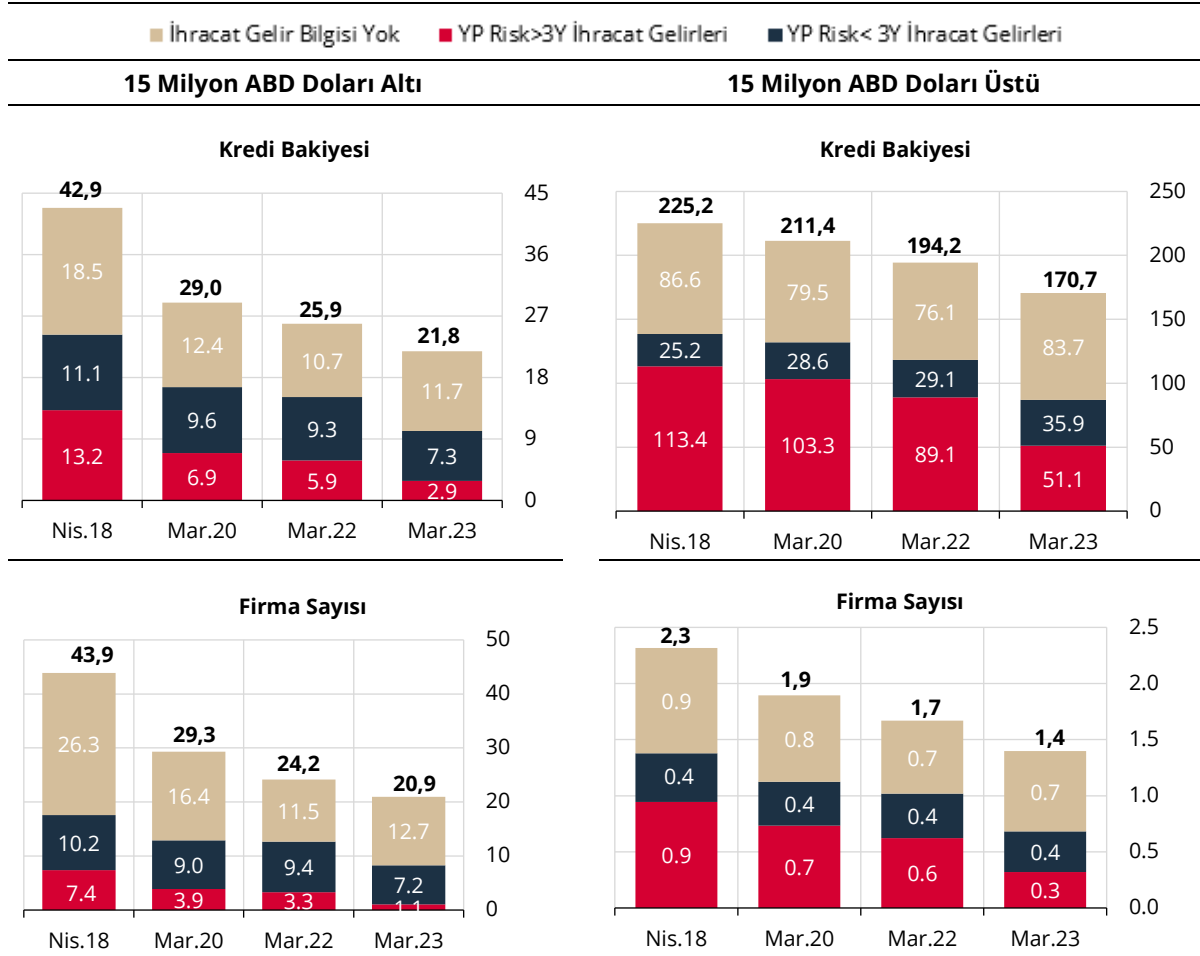
Son Gözlem: 02.23

Dipnot: YP mevduat, yerleşik reel sektör firmalarının yurt içi ve yurt dışı finansal kuruluşlarda tuttıkları toplam mevduattır. Net döviz pozisyonu hesaplamalarına kur korumalı mevduat dâhildir. Kesikli çizgiler ilgili verinin tarihsel ortalamasını göstermektedir. Grafiklerdeki KV kısaltması kısa vadeli ifadesi için kullanılmıştır.

YP kredi kullanan firma sayısındaki azalma eğilimi devam ederken, YP borçluluğun ihracat gelirleri ile karşılama oranları artmaktadır.

YP riski 15 milyon ABD dolarının altında olan firmaların YP kredi kullanımlarını son üç yıllık döviz gelirleri ile ilişkilendiren düzenlemenin firmaların YP borçluluğu üzerindeki olumlu etkileri mevcut Rapor döneminde de devam etmektedir (Grafik III.2.7). Düzenlemeye konu YP kredisi bulunan firmaların kredi bakiyesi, 2018 yılı nisan ayındaki 43 milyar ABD dolarından yüzde 49 düşüşle 2023 yılı mart ayı itibarıyla 21,8 milyar ABD dolarına gerilemiş, firma sayısı ise yüzde 52 azalmıştır. Düzenlemenin herhangi bir kısıtlama getirmediği 15 milyon ABD doları üzerinde YP kredi borcu bulunan firmaların kredi bakiyesi ise aynı dönemde 225 milyar ABD dolarından yüzde 24 düşüşle 170,7 milyar ABD dolarına, firma sayısı yüzde 40 düşüşle 1397'ye gerilemiştir. YP kredisi bulunan firmalarda ihracat gelirlerinin YP borcuna oranındaki iyileşme devam etmektedir. İhracat bilgisine erişilebilen firmalar içerisinde YP borcu üç yıllık ihracat gelirini aşan firmaların toplam içerisindeki payı gerilemiştir. Düzenlemeye tabi olmayan firmaların YP borcuna karşılık ihracat geliri profilinde gözlenen iyileşme, reel sektörün kur riskini sınırlandırmaktadır.

Grafik III.2.7: 3 yıllık İhracat Gelirine Göre Firmaların YP Kredi Bakiyesi ve Firma Sayısı (Milyar ABD Doları, Bin Adet)

Kaynak: Risk Merkezi, TCMB, TÜİK

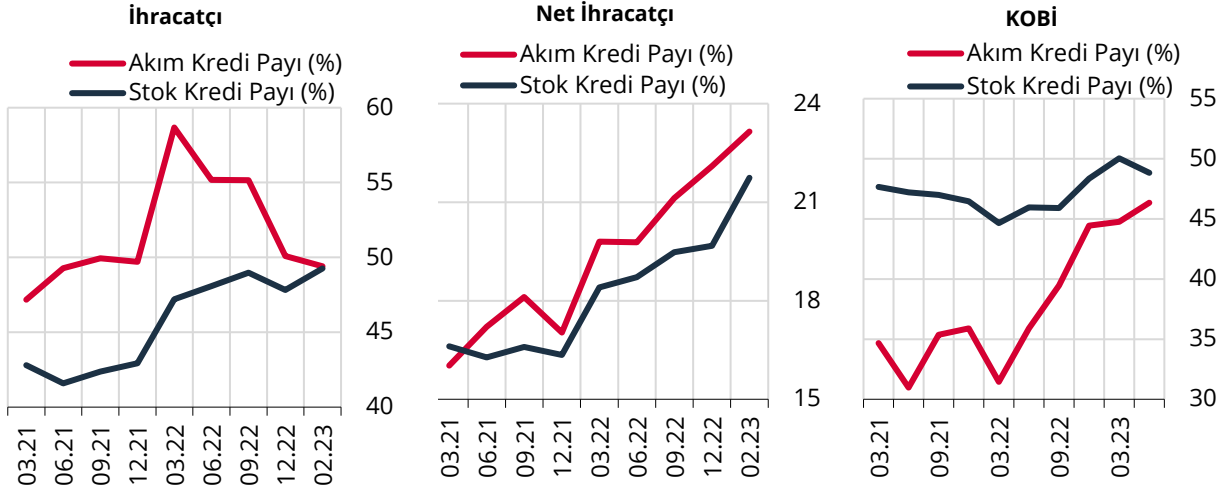
Dipnot: İhracat gelirleri ilgili tarih itibarıyla firmanın son üç yıl sonu mal ihracat gelirleri toplamıdır. İhracat gelir bilgisi bulunmayan firmalar, veri tabanında ihracat gelir kaydı bulunmayan firmaları göstermekte olup, bu firmaların mal ihracatı veya YP endeksli gelirlerinin olması muhtemeldir. YP kredi borcuna yurt dışından yurt içi bankalar aracılığıyla kullanılan krediler dâhildir. Firmaların yurt dışından doğrudan kullandığı krediler hesaplamaya dâhil değildir.

Son Gözlem: 03.23

Hedefli kredi politikalarının etkisiyle net ihracatçı firmaların ve KOBİ'lerin TL kredi kullanımını artmaktadır.

Hedefli kredi politikalarının, amacına uygun şekilde net ihracatçı firmaların ve KOBİ'lerin finansmana erişimine önemli katkı sağladığı görülmektedir. Hedefli kredi politikası uygulamalarıyla birlikte ihracatçı firmalara kredi akışında kademeli artış sağlanmış, ihracatçı firmaların TL akım kredilerden aldıkları pay 2022 yılında en yüksek değerine ulaşmıştır (Grafik III.2.8). 2022 yılı ekim ayında hedefli kredi uygulamasında yer alan ihracat kredilerinde net ihracatçı olma koşulunun getirilmesi sonrasında ihracatçı firmaların payı azalmaya başlamıştır.¹ Bununla birlikte, ihracatçı firmalar içerisinde ihracat/ithalat oranı yüzde 110'nun üzerinde olan net ihracatçı firmaların kredi kullanımında hızlanma devam etmektedir. Net ihracatçı firmaların yeni kredi kullandırımlarından ve stok krediden aldıkları pay yükselmektedir. Net ihracatçı firmaların yanı sıra KOBİ'lerin de akım ve stok kredi payları artmaktadır.

¹ 2022 yılı eylül ayında hedefli kredi uygulamalarında dikkate alınmak üzere ihracat kredileri için "net ihracatçı" firma tanımı getirilmiş, 28 Eylül 2022 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere i) son üç mali yıldaki ya da son mali yıldaki ihracat toplamının ithalat toplamına oranı en az yüzde 110 olan firmalara en fazla iki yıl vadeli kullanılan krediler (net ihracatçı firmalara kullanılan ihracat kredileri) menkul kıymet tesisi uygulaması bakımından ihracat kredisi olarak değerlendirilmiştir.

Grafik III.2.8: İhracat ve Ölçeğine Göre Firmaların TL Akım ve Stok Kredi Payı (%)

Kaynak: TCMB Son Gözlem: 02.23 Kaynak: TCMB Son Gözlem: 02.23 Kaynak: TCMB Son Gözlem: 04.23
 Dipnot: Hesaplamalarında TL krediler esas alınmıştır. Soldaki grafik kredi kullanılan dönemden önceki üç mali yıl içerisinde ihracatçı olan firmaların akım ve stok krediler içerisindeki payını, ortadaki grafik kredi kullanılan dönemden önceki üç mali yıl için ihracat/ithalat oranı 110 üzerinde olan net ihracatçı firmaların akım ve stok krediler içerisindeki payını göstermektedir. Akım kredi payı 3 aylık toplam akım kredilerin toplam TL kredilere oranı, stok krediler ise ilgili dönem itibarıyla ilgili firmaların toplam stok ticari krediler içerisindeki stok kredi payını göstermektedir.

Reel sektörün finansal varlık kompozisyonunda TL'nin payı artmaktadır.

Reel sektörün TL mevduatındaki güçlü büyüme devam etmektedir. YP mevduattan TL mevduata geçiş ile birlikte canlı iktisadi faaliyetin bir sonucu olarak artan ticari gelirler firma varlıklarını desteklemektedir (Tablo III.2.2).

Tablo III.2.2: Reel Sektörün Finansal Varlıkları (Milyar TL)

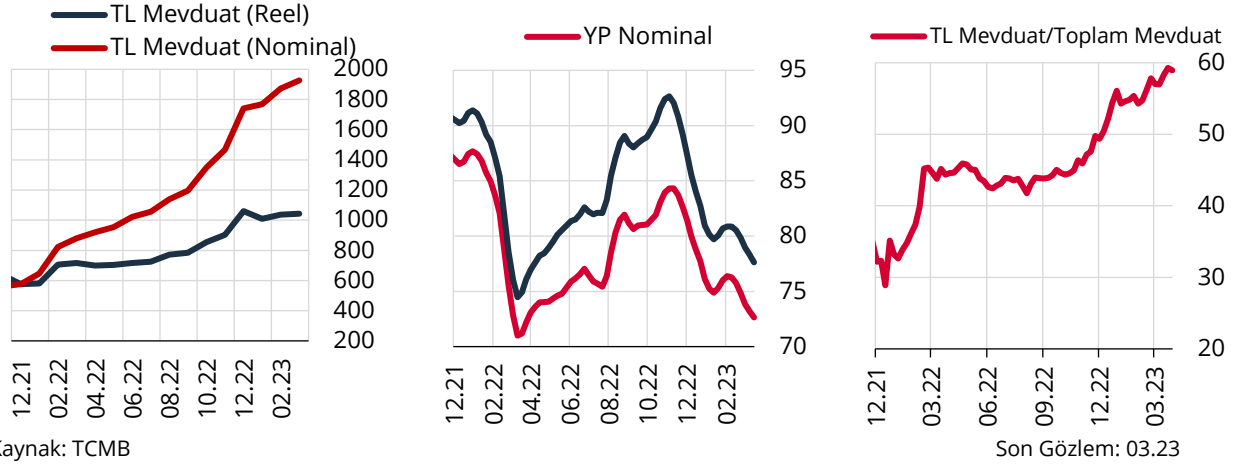
	12.21		10.22		03.23		6 Aylık Büyüme (Yıllıklandırılmış)
	Milyar TL	GSYİH Payı	Milyar TL	GSYİH Payı	Milyar TL	GSYİH Payı	
Toplam Varlıklar	1.802	25	2.983	22	3.344	20	25,6
TL Ticari Mevduat	576	8	1.349	10	1.926	11	104,0
YP Ticari Mevduat	1.157	16	1.551	12	1.320	8	-27,6
-(Milyar ABD doları)	87		84		70		-29,9
Kamu Borçlanma Araçları	17,6	0,2	26,5	0,2	35,7	0,2	81,5
Özel Sektör Borçlanma Araçları	51,5	0,7	56,4	0,4	61,4	0,4	18,4
Toplam Varlıklar / GSYİH	24,9		22,3		19,8		-2,5

Kaynak: TCMB

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Oran sütunu ilgili kalemin GSYİH'ye oranını göstermektedir. Son sütun 10.22 – 03.23 tarihleri arasındaki 6 aylık değişimin bileşik hesaplama yöntemi ile yıllıklandırılmış değerini yansıtmaktadır. Bu sütundaki Toplam Varlıklar/GSYİH mevcut Rapor dönemindeki iki oran arasındaki farktır.

Reel kesimin TL mevduatı nominal ve reel olarak artış eğilimine devam ederken, mevcut Rapor döneminde reel bazda ılımlı bir yatay patika sergilemektedir (Grafik III.2.9). 2022 yılı başında KKM ürünü uygulamasının başlamasıyla döviz cinsi mevduatların TL cinsi mevduata dönüştürülmesi, artış patikasında seyreden TL kredi hacmi ve canlı iktisadi faaliyet nominal TL mevduatın artmasında etkili olmuştur. Reel sektörün TL mevduat oranındaki iyileşme devam etmektedir.

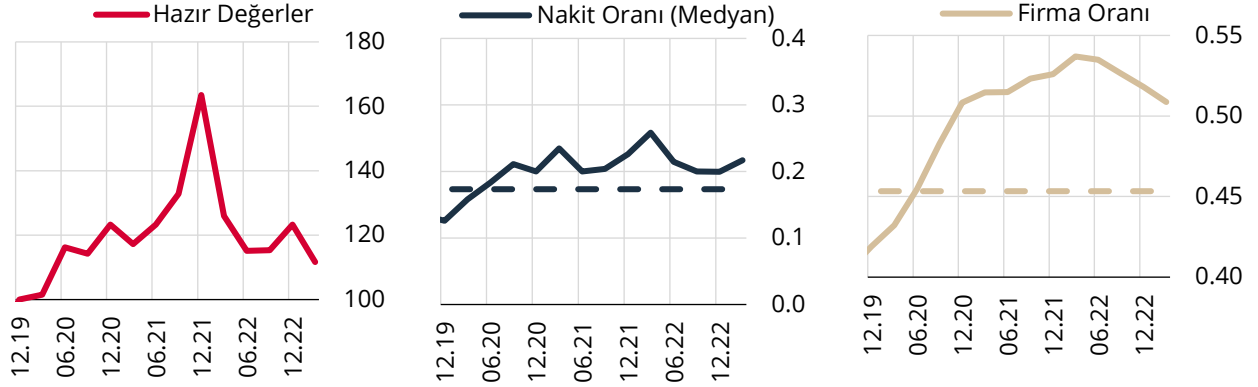
Grafik III.2.9: Ticari Mevduat Gelişimi (Milyar TL, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TCMB

Dipnot: TL mevduat (reel), nominal mevduatın TÜFE'ye göre enflasyondan arındırılması ile elde edilmiştir. YP mevduat sabit fiyat varsayımında; EUR/ABD doları paritesi ve altın ONS değerleri 30.07.2020 tarihli kura sabitlenmiş olup grafikteki değerler 4 haftalık hareketli ortalama değerleridir.

Firma bilançoları güçlü likit varlıkları ile olası şoklara karşı dayanıklı durumdadır.

Reel sektör firmalarının hazır değerleri reel bazda tarihsel olarak en yüksek seviyelerdedir. 2021 yıl sonunda döviz kurundaki artış nedeniyle en yüksek seviyesini gören hazır değerler kalemi 2022 yılının ikinci yarısından itibaren ılımlı seyretmiştir. Hazır değerler ve menkul kıymetlerin kısa vadeli borçlara oranı olarak hesaplanan medyan nakit oranı tarihsel ortalamasının üzerindeki seyrini korumaktadır. Nakit oranı için eşik değer olarak kabul edilen yüzde 20'nin üzerinde nakit orana sahip olan firmaların toplam firma sayısına oranı 2022 yılı birinci çeyrek itibarıyla en yüksek seviyeyi görmüştür. Bu oran, mevcut Rapor döneminde bir miktar azalmakla birlikte yüzde 50'nin üzerinde seyretmeye devam etmiştir. Firmaların mevcut hazır değerleri ile kısa vadeli dış borçlarını karşılama kapasitesini gösteren nakit oranının seviyesi, firmaların çeşitli kanallardan gelebilecek şoklara karşı güçlü likidite yapısına sahip olduğuna işaret etmektedir (Grafik III.2.10).

Grafik III.2.10: Firmaların Faaliyet ve Likidite Göstergeleri (Reelleştirilmiş Milyar TL, Oran)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Son veri itibarıyla 300 reel sektör firması analize dâhil edilmiştir. Nakit oranı, tüm firmalar için hazır değerler ve menkul kıymetler toplamının kısa vadeli borçlara oranı olarak hesaplanmaktadır. Nakit oranı ortalama, her firma için ayrı ayrı hesaplanmış nakit oranının ortalamasıdır. Nakit oranı medyan ise tüm firmalar için hesaplanmış nakit oranlarının medyan değeridir. Firma oranı, nakit oranı yüzde 20'nin üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını vermektedir. Hazır değerler 2019 yıl sonu 100 alınarak endekslenmiştir. Kesikli çizgiler ilgili verinin tarihsel ortalamasını göstermektedir.

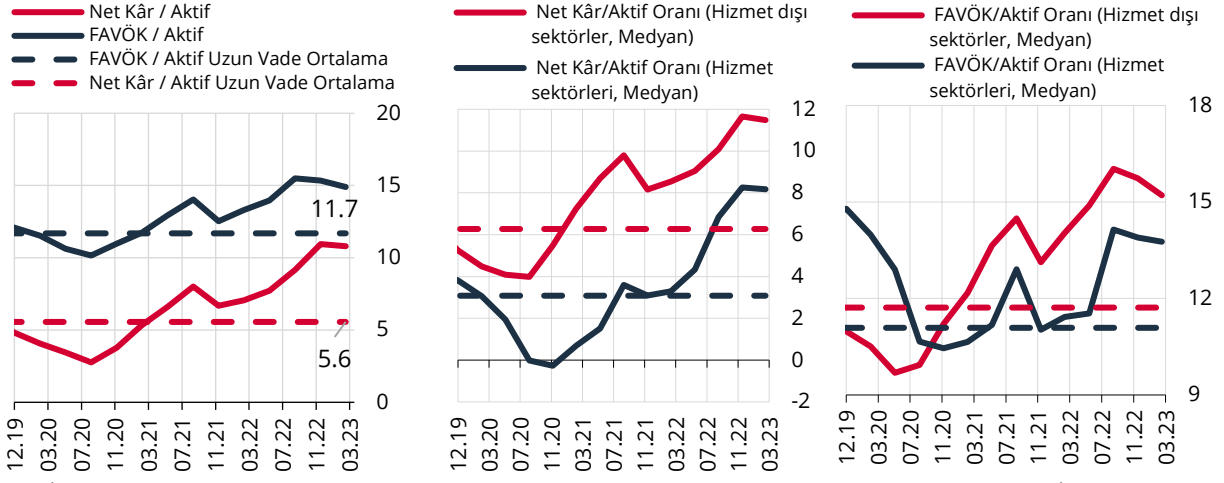
BIST'e kote firmaların kârlılık göstergeleri tarihsel ortalamasının üzerinde seyretmektedir.

Mevcut Rapor döneminde, emtia fiyatlarında yaşanan normalleşme, döviz kuru kaynaklı belirsizliklerin azalması, canlı iç talep ve mevcut stoklardaki değerlenmenin sağladığı olumlu etkiyle beraber firma kârlılıklarındaki artış eğilimi korunmuştur. Hizmet ve hizmet dışı (sanayi) sektörler ayrımında bakıldığında, her iki segmentte de kâr marjlarının belirgin ölçüde arttığı görülmektedir (Grafik III.2.11). Hizmet sektöründe olmayan firmaların Net Kâr/Aktif oranının hizmet sektöründeki firmalara kıyasla daha yüksek seyrettiği görülmektedir. 2023 yılı birinci çeyreğinde hizmet dışı sektörlerde bulunan firmaların Net Kâr/Aktif oranı yüzde 11'e ulaşırken, hizmet sektöründe yer alan firmaların Net Kâr/Aktif oranı yüzde 8'e

ulaşmıştır. 2023 yılı birinci çeyreğinde hizmet dışı sektörlerde bulunan firmaların FAVÖK/Aktif oranı yüzde 15'e, hizmet sektöründe yer alan firmaların FAVÖK/Aktif oranı ise yüzde 14'e ulaşmıştır.

Grafik III.2.11: BIST Firmalarının Kârlılık Göstergeleri ve Kârlılık Yayılmı (Oran, %)

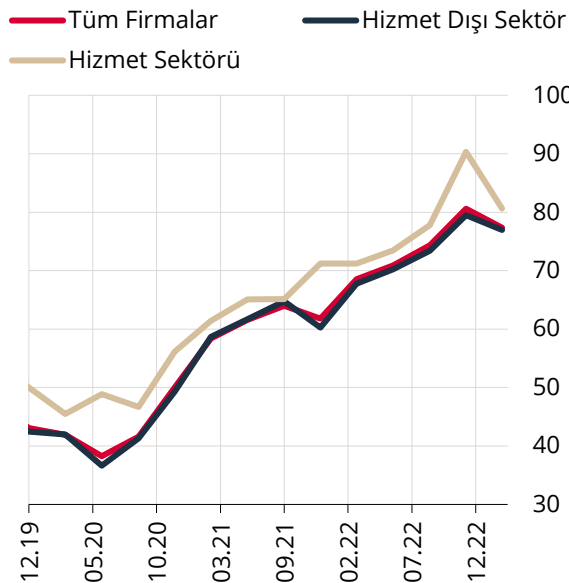

Kaynak: FINNET

Dipnot: Analize 300 reel sektör firması dâhildir. FAVÖK, Net Kâr + Finansman + Vergi + Amortisman giderleri toplamını göstermektedir. Firma oranı, FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjü/Aktif değerleri yüzde 5 (0,05) üzeri olan firmaların toplam firmalara oranını göstermektedir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjü/Aktif ortalamaları kesikli çizgilerle gösterilmiştir. Uzun vade FAVÖK/Aktif ve Net Kâr Marjü/Aktif ortalama değerleri hesaplanmasında 2011 Ç4 – 2023 Ç1 dönemi kullanılmıştır.

BİST'e kote firmalar içerisinde Net Kâr/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan firmaların oranı yüzde 77,3'e, FAVÖK/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde seyreden firmaların oranı yüzde 81,3'e yükselmiş olması, güçlü kârlılığın firmalar geneline yayıldığını göstermektedir (Grafik III.2.12). Net Kâr/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan hizmet dışı sektörlerdeki firmaların oranı yüzde 80'e yaklaşırken, hizmet sektörlerinde bu oran yüzde 90 seviyesinin üzerindedir. FAVÖK/Aktif oranı yüzde 5'in üzerinde olan hizmet dışı firmaların oranı yüzde 80 seviyesindeyken, hizmet sektörlerindeki firmaların oranı yüzde 94 seviyesinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.13). 2023 yılı birinci çeyreğinde, yüzde 5 üzerinde kârlılığa sahip hizmet sektörlerinde yer alan firmaların oranı hizmet dışı sektörlerdeki firma oranına göre daha güçlü bir artış eğilimi sergilemiştir.

Grafik III.2.12: Net Kâr/Aktif Rasyosu %5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

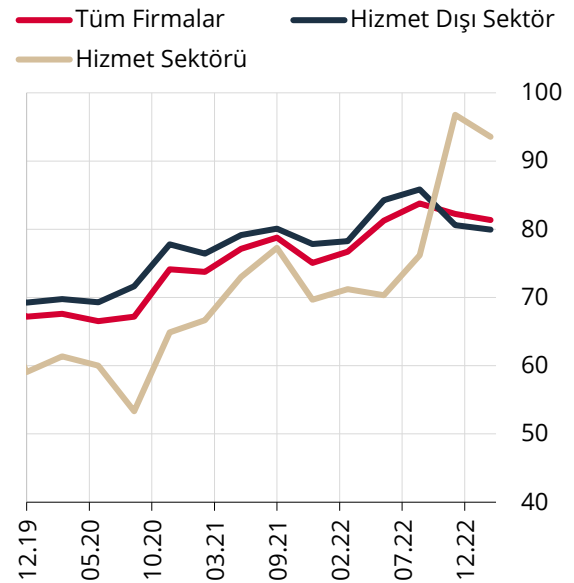

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: 300 reel sektör firması analize dâhildir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerin firma oranı bu sektörlerde yer alan firma sayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

Grafik III.2.13: FAVÖK/Aktif Rasyosu %5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

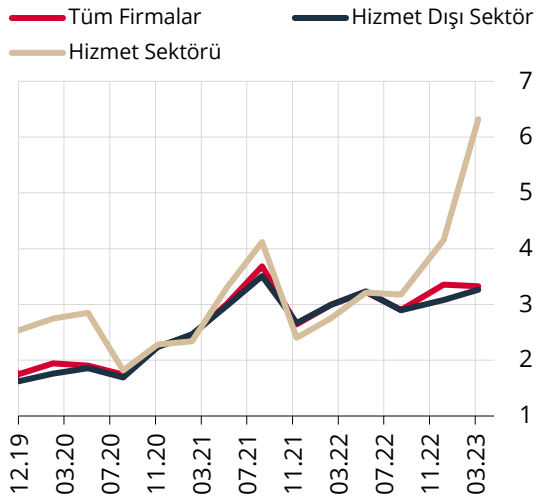
Dipnot: 300 reel sektör firması analize dâhildir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerin firma oranı bu sektörlerde yer alan firma sayısı kullanılarak hesaplanmıştır.

Finansman maliyetlerindeki gerileme ile birlikte, firmaların borç ödeme gücüne yönelik göstergeler belirgin şekilde iyileşme kaydetmiştir.

2021 yıl sonundaki kur gelişmelerine bağlı olarak BİST firmalarının finansman gideri karşılama oranı bir miktar gerilemiş, 2022 yılı boyunca artan kârlılığa bağlı olarak firmaların borç ödeme kabiliyetini ölçen göstergelerde güçlü iyileşme gözlenmiştir (Grafik III.2.14). 2023 yılı birinci çeyreğine ilişkin verilere göre, firmaların faaliyet kârları 3,3 yıllık finansman maliyetlerini karşılayabilmektedir. Hizmet sektörlerinde yer alan firmaların faaliyet kârları hizmet dışı sektörlerdeki firmalara kıyasla daha uzun süreli finansman maliyetlerine denk gelmektedir. Hizmet ve hizmet dışı sektörlerdeki firmaların faaliyet kârları sırasıyla 6,3 ve 3,3 yıllık finansman maliyetlerine eşittir. 2022 yılı boyunca hizmet sektörlerinin FGKO medyan değeri güçlü bir artış sergilerken, hizmet dışı sektörlerin FGKO medyan değeri yatay seyretmiştir.

Mevcut Rapor döneminde, firmaların yüzde 76'sının finansman giderini karşılama oranı eşik değer olarak kabul edilen 1,5 seviyesinin üzerinde olduğu görülmektedir. Hizmet dışı sektörlerde yer alan firmalarda FGKO değeri 1,5 üzerinde olanların oranı yüzde 75 iken, hizmet sektörlerindeki firmaların oranı yüzde 84 seviyesinde seyretmektedir (Grafik III.2.15). Artış eğilimindeki FGKO ve eşik değer üzerinde FKGO'ya sahip firma oranının artması hizmet ve hizmet dışı sektörlerdeki firmaların dışsal bir şok karşısında finansal zorluk yaşama olasılığının düşük olduğunu ve finansal olarak likit ve güçlü olduklarını göstermektedir.

Grafik III.2.14: BİST Firmalarının Finansman Gideri Karşılama Oranı (Medyan, Oran)

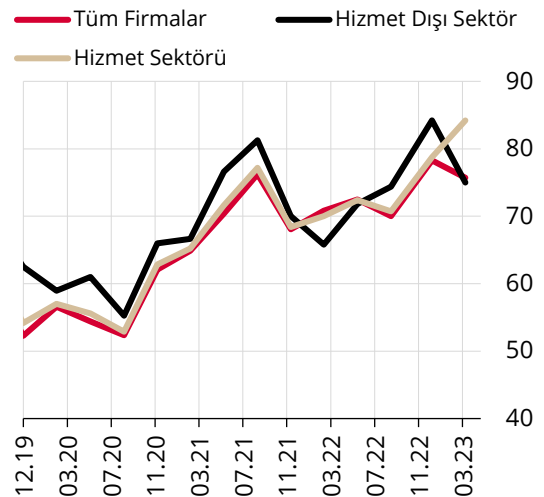

Kaynak: FINNET

Son Gözlem: 03.23

Dipnot: FGKO= FAVÖK/Finansman Giderleri. 300 reel sektör firması analize dâhildir.

Grafik III.2.15: Finansman Gideri Karşılama Oranı 1,5'in Üzerinde Olan Firmaların Payı (%)

Kaynak: FINNET

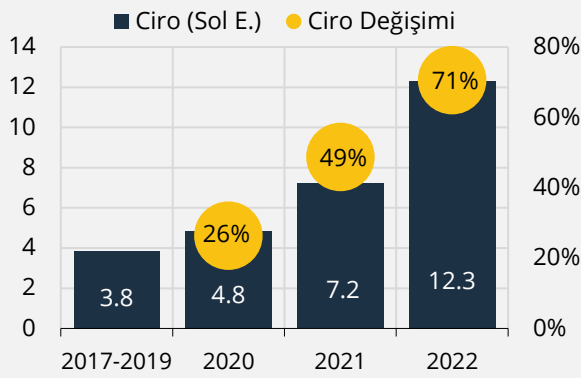
Son Gözlem: 03.23

Dipnot: Firma oranı finansman karşılama oranı 1,5'un üzerinde olan firmaların toplam firma sayısına oranını göstermektedir. 300 reel sektör firması analize dâhildir.

Kutu III.2.I: Salgın Sonrası Dönemde Reel Sektör Firmalarının Finansal Göstergeleri

Türkiye ekonomisinde salgın ve sonrasında ortaya çıkan faktörlerin tüketici alışkanlıklarına ve pazar yapısına getirdiği değişimin sektörel ve firma bazında bilanço performans göstergelerine etkileri olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de ve dünyada ekonomik ve yapısal değişimlere neden olan Covid-19 salgınına takip eden dönemde reel sektör firma finansal göstergelerinin gelişimi sektörel bazda incelenmektedir. Çalışmada, kurumlar vergisi mükellefi yaklaşık 400 bin firmanın salgın öncesi (2017-2019 dönemi) gelirleri salgın sonrası (2020-2022 dönemi) ile karşılaştırılmaktadır.¹

Grafik III.2.I.1: Firmaların Ortalama Ciro
(Milyon TL)

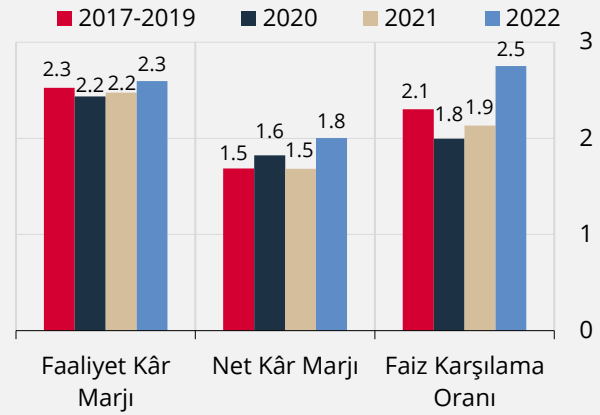
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda E-Su temini, kanalizasyon, K-Finans ve sigorta faaliyetleri, O-Kamu yönetimi ve savunma, T-Hanehalklarının işveren faaliyetleri, U-Uluslararası örgütler ve V-Kendi adına menkul sermaye iradı faaliyetleri yer almamaktadır. 2022 yılı ilk üç çeyrek gerçekleşmeleri yıllıklandırılmıştır. Cirolar firma sayısına oranla ortalama firma başına net satış tutarını göstermektedir. Sarı daireler bir önceki yıla göre ciro büyümesini göstermektedir.

Reel sektör firmalarının ortalama ciro (net satışlar) 2020 yılında 2017-2019 dönemine göre yüzde 26, 2021 yılında bir önceki yıla göre yüzde 49, 2022 yılında ise bir önceki yıla göre yüzde 71 büyümüştür (Grafik III.2.I.1). Söz konusu büyümenin bir kısmı enflasyon kaynaklı olurken, salgın nedeniyle sağlanan likidite imkânı, salgın sonrasında güçlenen iç ve dış talep, salgının tedarik zincirlerine etkisi ile Türkiye’ye ilave tedarik taleplerinin gelmesi ve Türkiye’deki firmaların ihracata yönelmesi ve/veya mevcut ihracat gelirlerini artırması gibi faktörler de ciro artışında etkili olmuştur. Ciro artışı incelenen dönemlerde yıllara sâri yükseliş eğilimini korurken, firma başına ortalama kârlılıklar ve faiz karşılama oranları bu dönemde değişken seyir göstermiştir (Grafik III.2.I.2). Firmaların faaliyet kâr marjları 2022 yılında salgın öncesi seviyesini yakalarken, net kâr marjları, 2020 yılı genelinde düşük seyreden emtia fiyatları ve finansman maliyetlerinin yanı sıra kısa çalışma ödeneği gibi destekleyici adımlarla düşen operasyon maliyetlerinin etkisiyle bir miktar artmış, 2021 yılında ise artan girdi maliyetleri ve enflasyonist baskılarla birlikte gerilemiş, 2022 yılında ise canlı iç talep ve finansman maliyetlerindeki gerileme ile önceki yılların üzerinde gerçekleşmiştir. Öte yandan faiz karşılama oranı ise düşük finansman ortamının etkisiyle 2022 yılında incelenen tüm dönem ortalamalarının üzerinde gerçekleşmiştir.

Grafik III.2.I.2: Firmaların Kârlılık ve Faiz Karşılama Oranı (%)

Kaynak: GİB

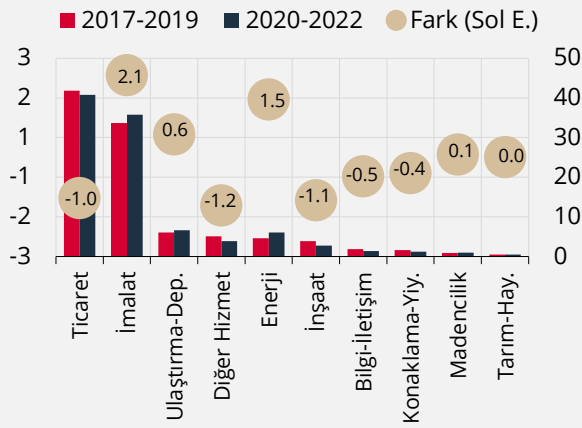
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda E-Su temini, kanalizasyon, K-Finans ve sigorta faaliyetleri, O-Kamu yönetimi ve savunma, T-Hanehalklarının işveren faaliyetleri, U-Uluslararası örgütler ve V-Kendi adına menkul sermaye iradı faaliyetleri yer almamaktadır. Faiz karşılama oranı, faaliyet kârının finansman giderine oranını göstermektedir. 2022 yılı değerleri yıllıklandırılmış değerleri yansıtmaktadır. Medyan değerlerdir.

¹ İlgili veri setlerinde 2017-2022 dönemi için 1 milyona yakın kurumlar vergisi mükellefi bulunmaktadır. Çalışmadaki analizlere söz konusu yıllar için incelenen tüm verileri bildirilmiş olan firmalar dahil edilmiş, her dönem için verisi eksik bildirilen ve ayrıki değerlere sahip firmalar analiz dışı bırakılmıştır. 2017-2021 dönemi yıl sonu değerlerini, 2022 dönemi Eylül 2022 itibarıyla yıllıklandırılmış değerleri yansıtmaktadır.

İktisadi faaliyette sektörel farklılaşmaların gözlenmesi amacıyla sektörlerin toplam cirodan aldığı pay dağılımı ve pay değişimi incelenmiştir (Grafik III.2.1.3). Bu kapsamda, ciro payında ticaret ve imalat sektörlerinin ağırlığının devam ettiği gözlenirken, imalat sektörü 2020-2022 döneminde 2,1 yüzde puanlık artışla payını en fazla artıran sektör olmuştur. Söz konusu artışta güçlü seyreden iç talebin yanı sıra, salgın sonrası küresel tedarik pazarındaki değişimlerle birlikte Türkiye'nin ihracat satışlarının artırması ve özellikle 2022 yılında etkin olarak uygulamaya alınan hedefli kredi politikalarının etkisi olduğu değerlendirilmektedir. 2017-2019 ortalamasına göre ciro payı en fazla artıran diğer sektörler küresel enerji fiyatlarının ve yenilenebilir enerjiye artan ilginin olumlu etkilediği enerji ve güçlenen ihracatla satışlarını artıran ulaştırma-depolama sektörleri olmuştur. Diğer hizmet ve inşaat sektörleri ciro payı en fazla düşen sektörler olarak öne çıkmıştır.

Grafik III.2.1.3: Net Satışlarda Sektörel Pay Dağılımı (% , % Değişim)

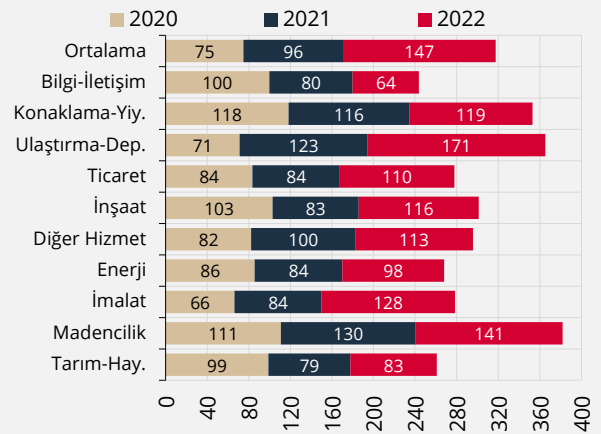
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Grafik sektörel net satışların toplam net satışlardaki payını ve bu paydaki değişimi göstermektedir. Sütunlar 2020-2022 değerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Grafikte yer alan Diğer Hizmet sektörü, NACE sınıflamasında L-Gayrimenkul faaliyetleri, M- Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler, N- İdari ve destek hizmet faaliyetleri, P- Eğitim, Q- Sağlık, R- Kültür, sanat, eğlence, dinlenme, spor ve S- Diğer hizmet faaliyetlerini kapsamaktadır.

2020, 2021 ve 2022 yıllarında net satışlarda gözlenen artışın tabana yaygın gelişip gelişmediğini ölçmek için HH (Herfindahl-Hirschman) endeksi hesaplanmıştır (Grafik III.2.1.4). Buna göre 2019 yılı baz yılı olarak tanımlanarak bu yıla ilişkin değerler 100 baz puan olarak alınmış, takip eden yıllarda ülke genelinde ve sektör bazında firma satışlarının toplam satışlardan aldığı paylar dikkate alınarak, ticari faaliyetlerin tabana yayılımına yönelik bir kıyaslama yapılmıştır. Genel kural olarak, endeksin yükselmesi net satışların belirli firmalara yoğunlaştığını gösterirken, azalan endeks ciro artışlarının daha tabana yaygın gerçekleştiğine işaret etmektedir. Buna göre, ortalamada 2020 ve 2021 yıllarında ciro artışlarında yaşanan artış 2019 yılına göre tabana yaygın olarak gerçekleşirken, 2022 yılına gelindiğinde ciro artışlarının görece daha az tabana yaygın geliştiği görülmektedir. Net satış artışları daha tabana yaygın gelişen sektörler bilgi-iletişim, tarım-hayvancılık ve imalat olarak şekillenirken, ciro artışı sektör geneline daha az yayılan gerçekleşen sektörler madencilik, ulaştırma-depolama, konaklama-yiyecek ve inşaat sektörleri olmuştur.

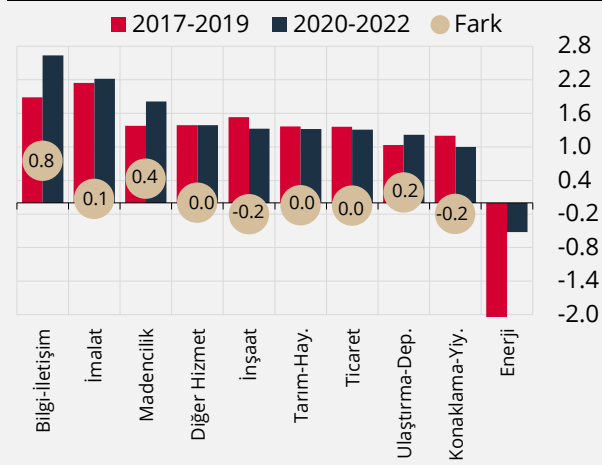
Grafik III.2.1.4: Sektörel Bazda Net Satışlarda Firma Yoğunlaşması (HH Endeks, 2019=100)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda HH (Herfindahl-Hirschman) endeksi kullanılmış, sektörel bazda 2019 yılı 100'e endekslenmiştir. HH endeksi, sektörde yer alan her firmanın ciro payının karelerinin toplamı olarak hesaplanmaktadır.

Grafik III.2.I.5: Sektörel Bazda Net Kâr Marjı Gelişimi (Medyan firma, % Oran)

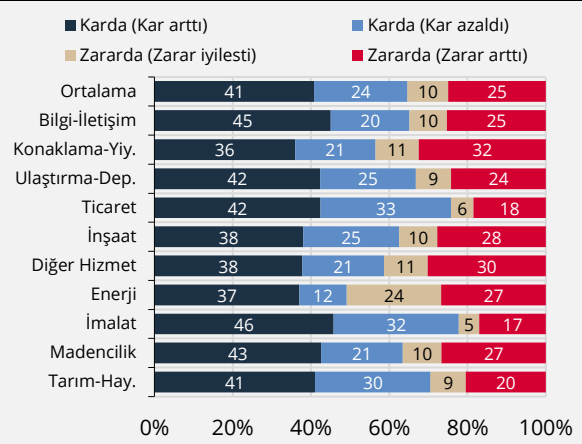
Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Hesaplamalarda medyan değerler kullanılmıştır. Grafikteki değerler firmanın net kâr/net satışlar oranını ve orandaki değişimi göstermektedir. Sütunlar 2020-2022 değerine göre büyükten küçüğe sıralanmıştır. Enerji sektörü değerleri 2017-2019 yılları için -5,50 ve fark da 5 olarak hesaplanmış olup, görsel bütünlük açısından grafikte tam gösterilememektedir.

2020-2022 döneminde salgın öncesi döneme göre firmaların medyan net kâr marjı inşaat ve konaklama-yiyecek sektörlerinde bir miktar gerilerken, en fazla artış enerji, bilgi-iletişim, madencilik ve ulaştırma-depolama sektörlerinde gerçekleşmiştir (Grafik III.2.I.5). Salgın sonrası dönemde emtia ve enerji fiyatlarında yaşanan artışın firmaların girdi maliyetlerine olumsuz yansımaları firma kârlılıklarını aşağı yönlü baskılayan bir faktör olmakla birlikte, genel olarak sektör karlıklarının arttığı izlenmiştir. Enerji sektörü, negatif net kâr marjına rağmen, salgın öncesi ve sonrası dönemde en fazla net kâr marjı değişimi yaşayan sektör olmuş, bu sektördeki net kâr marjı değişimi söz konusu iki dönem arasında 5 yüzde puan seviyesinde gerçekleşmiştir. Enerji sektöründe kur gelişmelerine bağlı olarak YEKDEM gelirlerinin artış göstermesi, elektrik fiyatlarındaki artışlar ve Rusya-Ukrayna çatışması kârlılığa olumlu yansımıştır. Bilgi-iletişim sektöründeki kârlılık artışında ise salgınla birlikte değişen tüketici davranışı ve artan dijitalleşme etkili olmuştur. Sektörel bazda ortalama net kâr değişimine göre firma sayıları dağılımı incelendiğinde 2020-2022 döneminde firmaların yüzde 65'inin kârda (yüzde 41'inin net kârlılığında iyileşme, yüzde 24'ünün ise net kârlılığında azalma), geri kalan yüzde 35'inin ise zararda olduğu görülmektedir (Grafik III.2.I.6). Kârlılığın tabana yaygınlığında imalat ve ticaret sektörleri, zararın tabana yaygınlığında enerji, konaklama-yiyecek ve diğer hizmet sektörü öne çıkmaktadır. Salgın sonrası dönemde genel olarak firmaların kârlılığını artırdıkları gözlenmektedir.

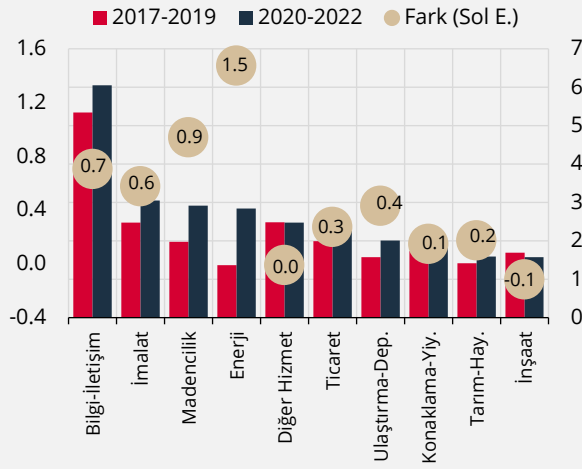
Salgın sonrası dönemde neredeyse sektörlerin tamamında faiz karşılama oranının iyileştiği görülmektedir (Grafik III.2.I.7). Sektörel bazda faiz karşılama oranı değişimi en fazla enerji sektöründe olmuş, enerji sektörünün madencilik, bilgi-iletişim, imalat ve ulaştırma-depolama sektörleri takip etmiştir. Bu artışın yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı büyük ölçüde FAVÖK artışı ve uygun finansman koşulları nedeniyle finansman giderlerinin firma kârlılıklarının gerisinde kalması ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. İncelenen iki dönemde, ortalamada yüksek oranda firmanın faiz karşılama oranı (yüzde 75) pozitif seviyede kalırken, daha az oranda firmanın faiz karşılama oranının negatif olduğu izlenmiştir (Grafik III.2.I.8). Enerji sektörü, imalat ve ticaret sektörleri faiz karşılama oranı değişiminin tabana yaygınlığında olumlu ayrışırken, görece daha fazla negatif faiz karşılama oranı olan firmaya sahip sektörler arasında diğer hizmet, ulaştırma-depolama ve konaklama-yiyecek sektörleri yer almaktadır.

Grafik III.2.I.6: Sektörel Bazda Net Kâr Marjı Gelişimine Göre Firma Oranı (%)

Kaynak: GİB

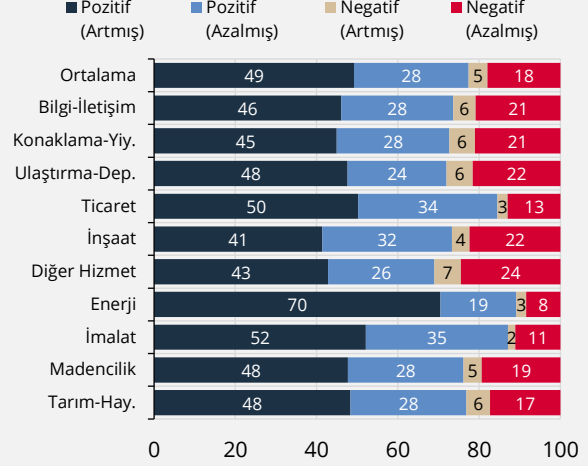
Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Sütun grafik içerisindeki değerler 2017-2019 ve 2020-2022 dönemleri arasında ilgili sektördeki kâr marjı değişimine tekabül eden firma sayısının yüzdesidir.

Grafik III.2.I.7: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı (%)

Kaynak: GİB

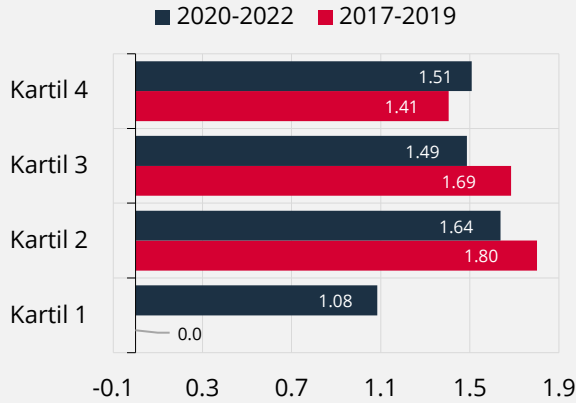
Son Gözlem: 09.22

Grafik III.2.I.8: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı Gelişimine Göre Firma Oranı (%)

Kaynak: GİB

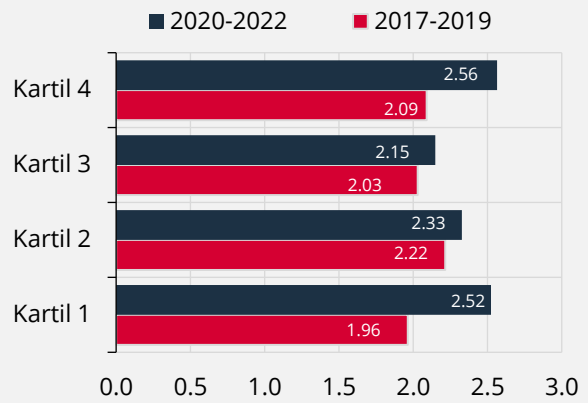
Son Gözlem: 09.22

Ciro büyüklüğüne göre firmaların net kâr marjı gelişimi incelendiğinde, görece en büyük (kartil 4) ve en küçük (kartil 1) firmaların kâr marjlarının 2020-2022 döneminde yükseldiği, orta kartil gruplarında yer alan görece orta ölçekli firmaların ise kâr marjlarının bir miktar düştüğü görülmektedir (Grafik III.2.I.9). Reel sektör firmalarının ciro büyüklüğüne göre faiz karşılama oranı gelişimi incelendiğinde, her kartil grubundaki firmaların faiz karşılama oranının iyileştiği anlaşılmaktadır. İyileşmenin özellikle en büyük (kartil 4) ve en küçük (kartil 1) firmalarda daha belirgin olduğu görülmektedir (Grafik III.2.I.10). Her iki dönem ve tüm ölçek gruplarında faiz karşılama oranının 2 eşik değerinin üzerinde seyretmesi firmaların borç ödeme kapasitesi açısından sağlam bir finansal yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Grafik III.2.I.9: Ciro Büyüklüğüne Göre Net Kâr Marjı (%)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Grafik III.2.I.10: Sektörel Bazda Faiz Karşılama Oranı Gelişimi (Oran, Fark)

Kaynak: GİB

Son Gözlem: 09.22

Dipnot: Kartil 1 örneklemede yer alan firmaların ciro büyüklüğüne göre ilk %25'lik dilimi içerisinde yer alan (en küçük) firmaları, Kartil 2 %25-%50, Kartil 3 %50-%75, Kartil 4 ise %75-%100'lük dilim içerisindeki (en büyük) firmaları göstermektedir.

Bu çalışmadaki bulgular salgın sonrası dönemde firmaların ciro, kârlılık ve faiz karşılama göstergelerinin salgın öncesi döneme göre genel olarak iyileştiğine işaret etmektedir. Reel sektör ciro hacmi incelenen dönemlerde yükseliş eğilimi göstermiş, firmaların net kâr marjı ve faiz karşılama oranları artmıştır. Öte yandan, söz konusu göstergelerdeki iyileşme sektörler ve firma bazında farklılık gösterirken, iyileşme tabana yaygın olarak gerçekleşmiştir. Bu çalışmadaki bulgular, salgın sonrası dönemde küresel ekonomide yaşanan yapısal dönüşümün ve alınan tedbirlerin ülkemizde iktisadi faaliyete ve sektörlerin bilanço performansına olumlu yansımaları olduğunu teyit etmektedir.